ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ

ਮਾਤਾ
ਸਵਰਨ ਕੌਰ
ਅਤੇ ਜਸਦੀਪ ਜੈਸੀ
ਲਈ

ਵਤਨ

(ਕਵਿਤਾਵਾਂ)

ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ

ਦਿਨ ਕਿੰਨਾ ਰੁੱਖਾ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਹੈ, ਸਾਹ-ਸਤਹੀਣ ਮੌਸਮ
ਇਮਤਿਹਾਨੀ ਡਿਊਟੀ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਬੇਰਸ ਹੈ
ਅਹੁ ਸਾਹਮਣੇ ਮਿਕਸਚਰ ਪਈ ਚਲਦੀ
ਕੰਮੀਂ ਰੁੱਝੇ ਹੱਥ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਹਨ
ਕੋਈ ਬੱਜਰੀ ਲਿਆਵੇ-ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਪਾਵੇ
ਕੋਈ ਸੀਮਿੰਟ ਫੜਾਵੇ-ਕੋਈ ਮਲਬਾ ਲਿਜਾਵੇ
ਘਸੇ-ਘਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਟਣਾਂ ਭਰੇ ਹੱਥ
ਦਾਲ ਭਾਤ ਖਾ ਕੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਰਹਿਣ
ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਭਾਰੇ ਤੋਂ ਭਾਰਾ
ਠੇਕੇਦਾਰ ਦਾ ਕੰਮ

ਥਕੇਵਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਲੱਗੇ
ਝੱਟ ਚੂੰਢੀ ਖੈਣੀ ਦੀ ਬਨਾਉਣ-ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਣ
ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮਾਰਨ ਕਿਲਕਾਰੀ
ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਲੈਤ ਵਰਗਾ
ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ-ਵਰ੍ਹੇ ਛਿਮਾਹੀ ਘਰੇ ਜਾਣ
ਚਿੱਟੇ ਝੱਗੇ ਲੁੰਗੀ ਪਾਣ
ਕਦੇ ਕਦੇ ਰਾਤ-ਬਰਾਤੇ
ਢੋਲਕੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਗਾਣ
ਤੜਕੇ ਸਵੇਰੇ ਫਿਰ ਬਿਨਾ ਥਕਾਵਟ
ਕੰਮ ਉਤੇ ਹੱਸਦੇ ਜਿਹੇ ਆਣ
ਹਾਂ! ਜਦ ਕਦੇ ਚਿੱਠੀ ਜਿਹੀ ਦੇਸੋਂ ਆਵੇ
ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਕੁਮਲਾਣ-ਫਿਰ ਕੰਮੀਂ ਰੁੱਝ ਜਾਣ

ਗੀਤ ਦਾ ਤਰਾਨਾ ਹੋਠਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਸ਼ਕਦਾ
ਖੌਰੇ ਇਹ ਦਰਾਵੜ ਕਿ ਆਰੀਆ
ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਨਾ ਝਗੜਾ ਕੋਈ
ਫਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਸੌਂ ਕੇ ਰਾਤਾਂ ਪਏ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ
ਬੇਲਚੇ ਕਰੰਡੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਹਿਣੇ
ਫਟੇ-ਫਟੇ ਝੱਗੇ ਪੌਣਾਂ ਵਿਚ ਲਹਿਰਦੇ
ਆਪਸ 'ਚ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢਦੇ-ਜੋਸ਼ 'ਚ ਆਵਣ ਕਹਿਰ ਦੇ
ਉੱਚੇ-ਉੱਚੇ ਮਹਿਲ ਇਹ ਉਸਾਰਦੇ
ਖ਼ੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ-ਭੰਗ ਪੀਂਦੇ

ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਨਣ
ਬਾਪੂ ਗਾਂਧੀ ਇੰਦਰਾ ਦਾ ਬਾਪ ਸੀ
ਇਮਤਿਹਾਨੀ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਖੜ੍ਹਾ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ
ਕਲਾਸਾਂ 'ਚ ਬੱਚੇ ਜਦੋਂ ਪੜ੍ਹਨਗੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗੁੰਮ ਹੋਵੇਗਾ

ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ!
ਕਦੋਂ ਇਹ ਆਪਣਿਆਂ ਮਹਿਲਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨਗੇ
ਕਦੋਂ ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ
ਭੁੱਖੀਆਂ ਸੁਆਣੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ
ਰੋਟੀ ਤੇ ਗੀਤਾਂ ਸੰਗ ਢਿੱਡ ਭਰਨਗੇ
ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਤਾਂ ਇਹ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਆਰੇ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਧਾਰ ਨੂੰ ਜਰਨਗੇ
ਜਦੋਂ ਉਠ ਖੜ੍ਹੇ ਇਹ ਸਿੰਘ-ਭੂਮ ਅਤੇ ਗਯਾ ਦੇ ਵਾਸੀ
ਉਸ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਨਵੇਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹਨਗੇ

ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ

ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਗ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ
ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਵਿਛਦੇ ਫਿਰੀਏ
ਉਹ ਮੇਜ਼ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਜੋ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਕੰਬਣ ਲਗਦੇ ਨੇ
ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵਕਤ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ
ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਜੁੱਤੀ-ਚੱਟਾਂ ਦੀਆਂ
ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਕੇ ਤੱਕਦੇ ਹਾਂ

ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਡੇਢ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲ਼ੇ
ਅਣਗਿਣਤ ਮੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਹੈ
ਹੈਰਾਨੀ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਡਰਦੇ ਹੋ
ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਵੇਲ਼ੇ ਸਿਰ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਢ ਲੱਤੇ ਮੇਜ਼ਾਂ ਨੇ
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਰੱਖਣੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ
ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਬੁਰਕੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਘੁਰਕੀ
ਵਕਤ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਹੈ

ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਾਂ
ਪਰ ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਇੱਜੜ ਨਹੀਂ ਹਾਂ
ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਗਰਮੀ ਹੈ
ਸਾਂਝੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਹੈ
ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਹੈ

ਸਿਰਫ਼ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ
ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਢ ਲੱਤੇ ਮੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ
ਆਪਣੇ ਆਡਰਾਂ ਦੇ ਪੇਪਰ-ਵੇਟ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ
ਮਤਿਆਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਛੁਰੀ ਟਿਕਾਅ ਸਕਦੇ ਹੋ
ਵਿਦਵਤਾ ਦੇ ਹੋਲਡਰ ਸਟੈਂਡ ਸਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ

ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਰੱਖ ਦੰਭ ਕਰਦੇ ਹੋ
ਪਰ ਉਸ ਵਕਤ ਕੀ ਕਰੋਗੇ
ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾਵਾਂਗੇ
ਚਾਨਣ ਦੇ ਬੀਜ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਂਗੇ
ਗਰਮ ਲੋਹੇ ਵਰਗੇ ਪਰਚਮ ਲਹਿਰਾਵਾਂਗੇ
ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਸੂਹੇ ਗ਼ੁਲਾਬ ਉਗਾਵਾਂਗੇ
ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਰਹਿਮ ਦੀ ਦੁਆ ਕਰਦੇ
ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਪੂਛ ਹਿਲਾਉਗੇ
ਇਸ ਲਈ ਫਿਲਹਾਲ ਸਾਨੂੰ
ਉਕਾ ਹੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ
ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕਦਮਾਂ 'ਚ
ਕੁੱਤੇ ਵਾਂਗ ਵਿਛਦੇ ਫਿਰੀਏ

ਸ਼ਬਦ

ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਹੱਦ ਤਕ
ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ
ਫਿਰ ਸ਼ਬਦ ਦੋਸਤ ਜਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਸਮਾਜਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਬਿੰਬਾ 'ਚ ਫਸੇ ਸ਼ਬਦ
ਕਈ ਵਾਰ ਅਰਥਹੀਣ ਬਣਦੇ ਨੇ
ਕਦੇ ਕੋਈ ਖਿੜਿਆ ਗ਼ੁਲਾਬ

ਇਸ ਵਕਤ
ਸ਼ਬਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ 'ਚ
ਲੋਕ ਰਾਜ ਦੀ ਸੜ੍ਹਾਂਦ ਵਾਂਗ ਫੈਲੇ ਪਏ ਹਨ
ਕਾਮੇ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ
ਕਰਜ਼ੇ 'ਚ ਸਿੰਮਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਬਾਬੂ ਲਈ
ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ 'ਸਾਮੀ'
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ 'ਮਕਾਲੂ ਕਾਂਡ' ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ
ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬਚੀ-ਖੁਚੀ ਸੰਵੇਦਨਾ
ਸ਼ਬਦ ਚਾਹੇ ਰੂਸੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕੀ
ਲੁੱਟ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ-ਕੁ-ਥਾਂ ਨਾ ਸੁੱਟੋ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰਕੇ 'ਚ ਨਾ ਰੋਲ਼ੋ
ਨਾ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ 'ਚ ਜਕੜੋ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣ ਜਾਣ ਦਿਉ ਤਲਵਾਰ
ਤੇ ਭਿੜ ਜਾਣ ਦਿਉ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਸੰਗ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਰੋਲ਼ਿਆ ਹੈ
ਕਦੇ 'ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ' ਅਤੇ ਕਦੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ 'ਚ

ਸਾਥੀ!
ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਬਦਲੋ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਸਦਾ ਵਾਂਗ
ਗੋਲ਼ੀ, ਕਾਲ਼ ਕੋਠੜੀ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਰਹਿਣਗੇ

ਪਿਆਰੇ ਸਾਥੀ! ਉੱਠੋ
ਕਿ ਵਕਤ ਵਾਂਗ ਸ਼ਬਦ ਕਦੇ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਬਹਿਸਾਂ 'ਚ ਉਲਝਾ ਕੇ
ਨੰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਖੁਆਰ ਨਾ ਕਰੋ
ਸ਼ਬਦ ਤਦ ਹੀ ਅਰਥ ਬਣਦੇ ਹਨ
ਜਦੋਂ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਅਮਲ 'ਚ ਬਦਲਣ

ਉਠੋ ਸਾਥੀ! ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਇੰਝ ਕਤਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਵੋ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਵੋ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਦਿੱਖ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਰਹੇਗਾ
ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ

ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਸਮ

ਪਿਆਰੇ ਘਰ! ਤੇਰੀ ਕੀ ਕਸਮ ਖਾਵਾਂ
ਜੋ ਫ਼ਕੀਰੀਏ ਦੀ ਹੱਟੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ
ਬੈਂਕ ਦੀਆਂ ਮਿਸਲਾਂ ਤੀਕ ਤੋੜ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੈ
ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮੁਹੱਲੇ! ਕੀ ਤੇਰੀ ਛਾਂ ਥੱਲੇ ਬੈਠਾਂ
ਜੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਈਰਖਾ ਦੇ
ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ! ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਨਿੱਘ ਹੋਣੈ
ਪਰ ਕਿੱਥੇ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਵੇਰੇ ਤੋਂ ਹੀ
ਵਿਰਕਾਂ ਤੇ ਤਖਾਣਾਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈਂ
ਤੇ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਿੱਠਾਂ 'ਤੇ
ਉਸਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਚ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜਲਾਵਤਨ ਹੋ ਗਿਐ

ਐ ਪੰਜਾਬ! ਕੀ ਤੇਰੀ ਬਾਤ ਪਾਵਾਂ
ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਮੈਥੋਂ ਵੱਧ ਤੇਰੇ ਕੋਲ
ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਵੇਗ ਹੈ
ਮਸਲਨ ਗੋਲ਼ੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ
ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੱਜਦੀ ਹੈ
ਤੇ ਬੰਦਾ, ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਫ਼ਿਰਕੇ ਦਾ ਦੁਮ-ਛੱਲਾ ਹੈ

ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਲੱਦੇ ਸਮਾਜ
ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵਕਤ ਕਿੱਥੇ

ਤੂੰ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸੰਸਥਾ 'ਚ ਬੱਝਣ ਵੇਲ਼ੇ ਤੋਂ ਹੀ
ਹੁਮਕ ਮਾਰਦੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ ਤਿਲਮਿਲਾ ਰਿਹੈ

ਮਾਤ-ਭੂਮੀ! ਤੇਰੀ ਕਸਮ ਕਿੰਜ ਖਾਵਾਂ
ਤੂੰ ਤਾਂ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਵੇਲ਼ੇ ਤੋਂ ਹੀ
ਪੌਂਡਾਂ, ਡਾਲਰਾਂ ਤੇ ਰੂਬਲਾਂ 'ਚ ਗਿਰਵੀਂ ਹੈਂ
ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਨਾ-ਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ
ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਸਮ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ

ਇਹ ਫ਼ਿਰਕੂ ਬੱਦਲ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ
ਕਿ ਜਥੇਬੰਦ ਵਕਤ ਕਰਵਟ ਲੈ ਰਿਹੈ
ਕਿ ਡਾਲਰਾਂ ਅਤੇ ਰੂਬਲਾਂ ਦੇ ਦੈਂਤ
ਕਿਰਤ ਦੇ ਰਟਣਾਂ ਨੇ ਸੱਥ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁੱਟਣੇ ਹਨ
ਸੋ ਹੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਨਾਂ-ਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ
ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਲਈ
ਤੇਰੀ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਤੇਰੀ ਕਸਮ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ

ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹਿੱਤ

ਉੱਥੇ ਜਿੱਥੇ 'ਸਭੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨਿ'
ਉਥੇ ਕਦੇ ਪੂਰਬ ਦੇ ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲੇ 'ਚੋਂ
ਭੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਆਰੀਆ ਦਰਾਵੜਾਂ ਨਾਲ ਲੜੇ
ਬੁੱਧ ਦੀ ਅਹਿੰਸਾ ਕਈ ਸਦੀਆਂ
ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਦਰਿਆ ਤਰਦੀ ਰਹੀ
ਕਾਲਿੰਗਾ ਦੇ ਮੈਦਾਨ 'ਚੋਂ ਅਸ਼ੋਕ ਨੂੰ
ਅਖ਼ੀਰ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਹੱਥ ਨਾ ਆਇਆ
ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕ ਸਨ
ਜਾਂ ਕਪਲ-ਵਸਤੂ ਦਾ ਨਿੰਮ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਾਨਣ ਸੀ
ਜੀਹਦੇ ਮੂੰਹ-ਹਨੇਰੇ 'ਚ ਉਹ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਦੀ ਤਰ ਕੇ
ਗਯਾ ਦੇ ਬੋਧ ਬਿਰਖ਼ ਤੀਕ ਅਪੜਿਆ

ਉਦੋਂ ਵੀ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ
ਨਿੰਮ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚੰਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ਾਨਾਂ-ਮੱਤੀ ਧਰਤ ਦੇ ਰੇਤਲੇ ਟਿੱਬਿਆਂ 'ਤੇ
ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਵੀ ਹਰ ਨਵੀਂ ਸਵੇਰ ਤ੍ਰੀਮਤਾਂ
ਭੁੱਖਾਂ ਝਾਗਦੀਆਂ ਪਗਡੰਡੀਆਂ ਤੋਂ ਰਾਹਾਂ ਵੱਲ ਵਧੀਆਂ
ਉਦੋਂ ਵੀ ਨਰਮੇ ਦੇ ਖੇਤ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਭੁੱਖੇ ਸਨ
ਉਦੋਂ ਵੀ ਵਕਤ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ
ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਚਹੁੰ ਵਰਣਾਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਸੀ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਣਾਂ ਦੀ ਅੱਗ 'ਚ ਜਲਦੇ ਲੋਕ
ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ

ਇਸੇ ਲਈ ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਹੁਸੜ ਸ਼ਾਮਾਂ ਵਿਚ
ਔਰਤਾਂ ਟਕੇ ਦੀ ਛਾਂ 'ਚ ਹੀ ਵਿਕਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ
ਤੇ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ 'ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਞ ਲੈ ਕਾਬਲਹੁ ਧਾਇਆ'
ਦਾ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੇ
ਵਰਣਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਝਰਨੇ 'ਚ ਠਾਰਿਆ ਸੀ

ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ
ਕਿ ਲੋਹੇ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੇਲ ਇਕ ਦਿਨ
ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਾਲਿੰਗਾ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਬਣਾ ਦਊ
(ਉਹ ਕੌਣ ਸਨ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਰ ਸਦੀ ਦੋਸਤ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ
ਰੰਗਾਂ, ਨਸਲਾਂ 'ਚ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚੀ)

ਪਰ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਵੇਰਿਆਂ 'ਚੋਂ
ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਈਏ ਜੰਮਦੇ ਰਹੇ
ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪੱਕੇ ਹੋਏ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ
ਵਗਦੀ ਆਡ ਦੇ ਖਚਰੇ ਜਿਹੇ ਘਾਹ ਨੂੰ ਝਕਾਨੀ ਦਿੰਦੇ
ਬਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਸੂਮ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਸੁਪਨੇ ਬੀਜਦੇ ਹੋਏ
ਦੱਧਾਹੂਰ ਤੇ ਜਗਤਪੁਰ ਦੇ ਆਮ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਯੋਧੇ ਤੁਰੇ ਸਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਸਮਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਸਦਾ ਡਰਦੇ ਰਹੇ
ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਤਾਲ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਟੀਸੀ ਦਾ
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦਾ ਨਾਪ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ

ਇਸੇ ਪਹਾੜੀ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਤਾਲ
ਪਗਡੰਡੀਆਂ 'ਚ ਵਟ ਗਈ
ਸ਼ਾਮਾਂ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਹਨੇਰਿਆਂ ਅਤੇ ਪਤਝੜੀ ਸ਼ਾਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ

ਉਹ ਫੁੱਲ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ
ਤੇ ਇਹ ਕੈਸਾ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਯਾਰੋ
ਕਿ ਉਸੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ 'ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ' ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ
"ਕਿੱਥੇ ਮਰ ਗਿਆਂ ਹੈਂ ਤੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀਦੇਵ"

ਉਸੇ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਰਾਂਗਲੀਆਂ ਸਵੇਰਾਂ
ਕਿੰਝ ਲਹੂ ਨਾਲ ਨ੍ਹਾਤੀਆਂ ਗਈਆਂ
ਕਿੰਝ ਹੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਗੰਦੇ ਕੀੜੇ 'ਚ ਬਦਲ ਗਈ
ਜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ
ਕਿ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਜਾਲ਼ ਪੀਡਾ ਹੈ
ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਭਰਮ ਹੈ ਯਾਰੋ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਇਹ ਜਾਲ਼
ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਪੈਰ ਧਰ ਕੇ

ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਜਾਲ਼ ਨੂੰ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚਲਦੇ ਸਾਹਾਂ ਨਾਲ ਗੰਢਣਾ ਸੀ
ਸ਼ਾਇਦ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਖੁਰਲੀ ਵਿਚ
ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਬਾਜਰੇ ਨੂੰ ਹੀ
ਅੰਤਿਮ ਸੱਚ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ
ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਪੀ ਤੇ ਨਕੰਦੇ
ਕਿੱਥੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੰਦ
ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਚਾਦਰ ਨੂੰ ਸੀਣਾ ਹੈ।

ਹਾਲੇ ਵੀ ਵਕਤ ਹੈ ਯਾਰੋ
ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਰਛਾਵੇਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਛਡਦੇ ਹੋਏ
ਵਕਤ ਦੇ ਭੂਤਰੇ ਸਾਨ੍ਹ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਈਏ
ਨਹੀਂ ਤੇ ਕਿਤੇ ਇੰਝ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ
ਸਭ ਵਰਤੀ ਗਈ ਡਾਕ ਟਿਕਟ ਵਾਂਗ
ਸਿਰਫ਼ ਅਤੀਤ ਦੀ ਐਲਬਮ 'ਚ ਦਮ ਤੋੜ ਜਾਈਏ

ਤਲਖ਼ ਮੌਸਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ

ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ
ਮਸਲਨ
ਪਿਆਰ, ਰਿਸ਼ਤੇ, ਪਰਿਵਾਰ, ਮੁਹੱਲਾ ਤੇ ਸਮਾਜ
ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਹੁਤ ਚਲਾਕ ਲੂੰਬੜੀ ਹੈ
ਜੋ ਹਰ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਅੰਗੂਰ ਖਾ ਕੇ ਵੀ
ਖੱਟੇ ਦਸਦੀ ਹੈ

ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਰਅਸਲ ਠਹਿਰੀ ਰਾਤ 'ਚ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਨਾਟਕ ਹੈ
ਰਾਜਨੀਤੀ ਪਾਣੀ ਲਾਉਂਦੇ ਕਿਸਾਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ
ਉੱਗਿਆ ਮੌਸਮੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਮੁੱਲ ਹੈ
ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ 'ਚ
ਭੋਰਾ ਭੋਰਾ ਵਿਕ ਕੇ ਕੀਤੀ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ ਹੈ

ਨਜ਼ਰਾਂ ਦਾ ਹਰਦਮ ਵਿਛੇ ਰਹਿਣਾ
ਤਲਖ਼ ਮੌਸਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਪੁੱਛਣਾ
ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਅਸਲ ਵਿਚ
ਮੌਤ ਦੀ ਫ਼ਾਈਲ 'ਤੇ
ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਵਾਦ ਦੀ ਨੋਟਿੰਗ ਕਰਨਾ ਹੈ
ਜਾਂ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ 'ਚੋਂ
ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਲੱਭਣਾ ਹੈ
ਉਂਝ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਮਾਲ ਹੈ
ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ

ਇਕ ਵੋਟ ਮੰਨਦੀ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੰਭ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਸੀ
ਉਹ ਦਾਅ-ਪੇਚਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਦੰਭ ਰਚਦੇ ਹੋਏ
ਸਮਝੌਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਕਦੇ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਦੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਰਾਜਨੀਤੀ
ਆਪਣੇ ਸੱਚ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ
ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਪੁੱਠੇ ਲਟਕਦਿਆਂ
ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣਾ ਹੈ

ਉਂਝ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ 'ਚ ਵੀ
ਨਾ ਸੜ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ
ਨਾ ਕਿਸਾਨ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਏਕਤਾ ਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਹੈ
ਸਗੋਂ ਰੂਸ, ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਚੀਨ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ
ਅੱਧ-ਖਾਧੇ ਵੰਡ ਦੀ ਜੁਗਾਲੀ ਹੈ
ਉਂਝ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਮਾਲ ਹੈ
ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਮਾਲ ਹੈ

ਆਰੰਭ ਅਤੇ ਨੁੱਕਰ

(ਮੋਹਨਜੀਤ ਲਈ)

ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ 'ਚ ਗੁੰਮ ਹੁੰਦੇ ਸੋਚਣਗੇ
ਅਸੀਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਹਾਂ

ਸੋਚ ਪਲ ਦੀ ਪਲ ਲੜਖੜਾਏਗੀ
ਤੇ ਫੇਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਰਾਜੇ ਅਦਲੀ ਦਾ ਭਾਰ ਢੋਂਹਦੀ ਰੂਹ
ਇੱਥੇ ਜਾਂ ਉੱਥੇ ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਥੱਲੇ ਜੰਮ ਜਾਏਗੀ
ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਆਵੇਗਾ ਖ਼ਿਆਲ
ਉਸ 'ਆਰੰਭ' ਦਾ
ਜੋ ਸਦੀ ਦੇ ਐਨ ਅੱਧ-ਵਿਚਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ
ਬਹੁਤ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ 'ਕੱਲ੍ਹਾ ਜਦੋਂ ਆਵੇਗਾ ਉਬਾਲ
ਤੇ ਹੌਲੇ ਹੌਲੇ ਕਿਰ ਜਾਵੇਗੀ
ਉਹਦੇ ਕੋਸਿਆਂ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਉਹ ਕਵਿਤਾ
ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਇਹ ਅਸਮਾਨ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਇਸ ਪੁਲਾੜ ਦਾ ਸਫ਼ਾ ਬਹੁਤ ਨਿੱਕਾ

ਫਿਰ ਉਹ ਪਹਿਨ ਕੇ ਬੌਧਿਕਤਾ ਦੀ ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ
ਨਦੀ ਤੇ ਰਿਖੀ ਦਾ ਸੁਰ-ਪਤਾ ਟੋਲਣ ਤੁਰੇਗਾ
ਜੋ ਉਹਦੀ ਜੇਬ 'ਚ ਹੀ ਕਿਧਰੇ ਅਟਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ
ਉਹਦੇ ਮੱਥੇ 'ਚ ਦਮ ਤੋੜ ਦੇਵੇਗਾ ਉਹ ਸਫ਼ਰ
ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਚੁਰਾਸੀ ਆਸਣ ਫ਼ਤਿਹ ਕਰਨੇ ਸਨ
ਬਲਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਤ ਮੰਤਰ
ਐਨ ਦਰਾਂ ਮੂਹਰੇ ਖੰਘਦੀ ਮਮਤਾ 'ਚ ਸਿਮਟ ਜਾਵੇਗਾ

ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀ ਜਦੋਂ ਕਰਨਗੇ
ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕੋਸੀ ਜਿਹੀ ਧੁੱਪ ਦਾ ਸੁਆਲ
ਤਾਂ ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਆਖੇਗਾ:
ਬਾਬਿਓ ਦਿੱਲੀ ਦੂਰ ਹੈ ਅਜੇ, ਬਹੁਤ ਦੂਰ
ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆਵੇਗਾ
ਉਹਦਾ ਗੋਭਲਾ ਜਿਹਾ ਪਾਨ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਮੂੰਹ
ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਸ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਦੇ
ਪਾਨ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਖ਼ੂਨ ਵਰਗਾ ਹੈ
ਤੇ ਭਾਅ, ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ
ਖ਼ੂਨ ਤਾਂ ਪਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸਸਤਾ ਹੈ
ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
ਕਿੰਝ ਤੇ ਕਿੱਦਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਇਰ

ਜਦੋਂ ਉਹ ਲਿਖ ਰਹੇ ਸਨ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ
ਬੰਦੇ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ
ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕਿਸ ਨੁੱਕਰੇ
ਖੜ੍ਹੇ ਸਉ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਇਰ
ਇਤਿਹਾਸ ਇਕ ਨਵੇਂ ਆਰੰਭ ਦੀ
ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਇਰ
ਇਕ ਨਵੇਂ ਆਰੰਭ ਦੀ ਮੰਗ

ਬਚਪਨ

(ਕਰਨਲ ਤੇ ਜਰਨਲ ਲਈ)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਪ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਰਤਦੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੰਨ ਅੱਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਪ
ਘਰ ਦੀਆਂ ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ
ਪਰਦੇਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਚਪਨ ਊੜੇ-ਐੜੇ ਦਾ ਸੀਮਤ ਖੇਤਰਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਸ਼ਰੀਕੇ ਦੇ ਬੋਲਾਂ 'ਚ
ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਪ ਫੌਜੀ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਚਪਨ ਵਰ੍ਹੇ ਛਿਮਾਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ ਖਿੜਕੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਝੂੰਗੇ ਜਿੰਨੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਝਿੜਕਾਂ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਪ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਰੂਥਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਲੋਰੀ ਰੂੜ੍ਹੀ 'ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਮੀਂਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ
ਉਹ ਸਚਮੁੱਚ ਯਤੀਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤਾ ਦੀ ਪੀਂਘ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਕਾਸ਼ 'ਤੇ ਇਕੱਲਤਾ ਦੀ ਬੱਦਲੀ ਇੰਝ ਭੌਂਦੀ ਏ
ਜਿਵੇਂ ਚਰਖੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੋਈ ਮਾਹਲ
ਤੇ ਇਸੇ ਮਾਹਲ ਦੁਆਲੇ ਗੇੜੇ ਦਿੰਦੇ ਉਹ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆ ਦੇ ਬਾਪ ਹਾਕਮ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਕਰਦੇ
ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਹੀ ਗਵਾ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੀਵਨ ਮਿੱਧੀ ਹੋਈ ਪੈੜ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਸਿਰਫ਼ ਕਰਫਿਊ ਸੁਣਦੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦਿਨ ਟੀ.ਵੀ. ਦੀ ਸਕਰੀਨ ਵਰਗਾ
ਅਤੇ ਰਾਤ ਰੇਡੀਉ ਕੁ ਜਿੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਕੋਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ
ਸਿਰਫ਼ ਜਾਰਜ ਵਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਉਹ ਉਮਰ ਭਰ ਚਾਨਣ ਤੋਂ ਤ੍ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਅਤੇ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ 'ਹਉ ਪਰ੍ਹੇ' ਆਖਣ ਵਾਲੀ ਜਮਾਤ ਦੇ
ਉਹ ਅਨਿੰਨ ਭਗਤ ਬਣਦੇ ਹਨ

ਤੇ ਜੋ ਬੱਚੇ ਸੁੰਘਦੇ ਹਨ ਉਮਰ ਨੂੰ
ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਭੀੜੀਆਂ ਗਲ਼ੀਆਂ ਵਾਂਗ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬਾਪ ਹਾਕਮ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਾਲ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁੱਥੀ ਨੂੰ
ਸੂਰਜ ਦੀ ਕੰਘੀ ਨਾਲ ਸੰਵਾਰਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਅਤੇ ਜੋ ਬੱਚੇ ਉਮਰ ਭਰ
ਚੀਚ ਵਹੁਟੀਆਂ ਵਰਗੇ ਲਿਬਾਸਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਹਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਮਰ ਗੁਰੀਲੇ ਦੀ ਗੋਲ਼ੀ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਬਾਅਦ
ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਝੰਡੇ 'ਤੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ:

ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਕਿੱਥੇ ਹੋ
ਬਚਪਨ 'ਚ ਗੁਆਚ ਗਈਓ ਪੈੜੋ
ਹਵਾਵਾਂ ਦੀ ਦਸਤਕ 'ਤੇ
ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਸਾਡੇ ਹਾਣ ਦੀ ਗੀਤਾ

ਅੱਜ ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ ਹੈ
ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬੀ ਗਾ ਰਿਹੈ ਬਾਰ-ਬਾਰ
ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸੀਂ ਪਕੜ ਗਿਰਾਇਆ
ਯਸ਼ੋਧਾ ਪਈ ਉਡੀਕੇ ਮੱਖਣ ਚੋਰੀ ਕੀਤਾ
ਅੱਜ ਮੱਖਣ ਦੀ ਚੋਰੀ, ਗਊ ਚਰਬੀ ਦੀ ਮੋਰੀ

ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਬੀਤ ਗਈਆਂ ਨੇ ਸਦੀਆਂ
ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ ਸਮੇਂ
ਹੇ ਸਖੀਆਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੇ
ਹੇ ਦਰੋਪਦੀ ਦਾ ਨੰਗੇਜ਼ ਕੱਜਣ ਵਾਲੇ
ਅੱਜ ਕਪੜਿਆਂ 'ਚ ਢੱਕੀ ਸਭਿਅਤਾ ਨੰਗੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ
ਗਊਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਹੁਣ ਮੱਖਣ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ
ਸਗੋਂ ਦੋਧੀ ਦੇ ਢੋਲਾਂ 'ਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਰੀਮ
ਪੁਸ਼ਤ-ਦਰ-ਪੁਸ਼ਤ ਹਿਜੜੇ ਹੋਣ ਲਈ

ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ! ਤੂੰ ਕਿਹੜੀ ਫੌਜ ਸਿਰਜੇਂਗਾ
ਬੇ-ਆਸੀਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਨਾਲ
ਕਿਹੜੀ ਗੀਤਾ ਰਚੇਂਗਾ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ 'ਚ ਹੀ ਦਰਜ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ
ਮਾਨਯੋਗ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਦੇ ਸਫ਼ਰੀ ਭੱਤੇ
ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ੀ ਚਿੱਠੀਆਂ, ਕੋਟੇ ਤੇ ਪਰਮਿਟ ਦੀ ਅਵੈਧ ਮੰਜ਼ੂਰੀ
ਦੂਜੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਲਿਖਣੀ ਹੋਵੇਗੀ
ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਰੁਲ਼ ਰਹੀ ਸ਼ਾਮ

ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਦੀ ਰਾਤ-ਕਥਾ, ਔਸਤ ਭਾਰਤੀ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਗ
ਜੋ ਰੂਸ ਅਮਰੀਕਾ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗਿਰਵੀ ਹਨ
ਤੇ ਹੋਰ!
ਕਿਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰੇਂਗਾ
ਅਜੀਤਾ ਮੈਨਨ ਤੇ ਗੰਭੀਰੇ ਦੇ ਕਤਲ
ਬਾਬਾ ਬੂਝਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ
ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਸ਼ਲੋਕ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਤੂੰ ਕੋਈ ਤਾਰਕੁੰਡੇ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ
ਜੋ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇਂ
ਤਸੀਹਾ-ਕੇਂਦਰਾਂ 'ਚ ਗੁਪਤ ਅੰਗਾਂ 'ਤੇ ਪਏ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ
ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰਿਸਾਂ ਵਾਰੀ ਕਿੰਝ ਜਾਨ
ਇਸੇ ਲਈ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ!
ਸੱਚ ਸਦਾ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
ਅੰਨ੍ਹੇ ਖਰਾਸ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਸਮਾਂ
ਅੱਜ ਅਰਜਨ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੰਤਰੀ ਪਿੱਛੇ 'ਸੱਚ' ਹੈ
ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਅਦਿਆਂ 'ਚ ਲੋਕ ਰੇਤ ਵਾਂਗ ਉਡਦੇ ਨੇ
ਤੇ ਸੁਸਰੀ ਵਾਂਗ ਸੌਂਦੇ
ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਰਾਧਾ ਸਖੀ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਡਿਸਕੋ ਨੱਚਦੀ ਜ਼ੀਨਤ ਅਮਾਨ ਹੈ।
ਜੀਹਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਵਿਛਿਆ ਸਾਰਾ ਅਸਮਾਨ ਹੈ, ਜਹਾਨ ਹੈ

ਦੁਆਪਰ ਯੁੱਗ ਦੀ ਕਥਾ ਨਾ ਛੇੜ
ਸੱਚ ਬਹੁਤ ਨੰਗਾ ਵਿਲਕਦਾ ਹੈ

ਕੈਫ਼ੇ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਹਿਜੜੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ਦੇ
ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫ਼ਾਈਲਾਂ ਦੇ ਨੋਟ ਵਿਚ
ਕੌਮ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ
ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਣ ਦਾ ਹੱਜ
ਨਿੱਜੀ ਪੂੰਜੀ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਆਦਮੀ
ਜਾਤਾਂ, ਰੰਗਾਂ, ਨਸਲਾਂ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ
ਕੰਸ ਅੱਜ ਵੀ ਮਾਂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ 'ਚੋਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ
ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਅਤੇ ਲੋਕ
ਉਸ ਮਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਇੰਝ ਤੱਕਦੇ ਨੇ
ਜਿਵੇਂ ਝਟਕਈ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਝਾਕਦਾ ਹੈ
ਸੱਜਰੇ ਬਣੇ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਮਾਸ-ਪੇਟੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰ ਛਿਣ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਹੈ
ਤੂੰ ਕਿਥੇ ਬਾਲ਼ੇਂਗਾ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੀਵੇ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਕਬੀਲਾ ਬੌਣਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ

ਫਿਰ ਵੀ ਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
ਆਖ਼ਿਰ ਤੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਨੀਤੀਵਾਨ ਹੈਂ
ਸਾਡੀ ਮਿੱਥ ਹੈਂ, ਸਾਡਾ ਭਗਵਾਨ ਹੈਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਰਾਂ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ
ਫਿਰ ਵੀ ਤੂੰ ਲਿਖ ਸਕੇਂਗਾ
ਬੰਦੇ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਗੀਤਾ
ਬੰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦੀ ਗੀਤਾ

ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਤੈਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ
ਕਰਮ ਤੇ ਫਲ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ
ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ
ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਜਾਨ ਵੀ ਵਾਰੋ
ਨਾਲੇ ਹਥਿਆਰ ਵੀ ਸਾਣੋਂ

...ਪਾਰਟੀ ਲਈ

ਪਿਆਰੀ...ਪਾਰਟੀ
ਤੈਥੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਮੈਂ ਸਦਾ ਅਧੂਰਾ ਹਾਂ
ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਤੂੰ ਹੀ ਸੈਂ
ਜਿਸ ਮੈਨੂੰ ਬਰਿੰਦਰ ਤੇ ਦਾਤਾਰ ਵਰਗੇ ਦੋਸਤ ਦਿੱਤੇ
ਜਿਸ ਮੈਨੂੰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਰੀਂਘਣ ਤੋਂ ਉਪਰ
ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੱਸੀ
ਜਿਸ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਨੰਤਤਾ
ਤੇ ਅਸਮਾਨਾਂ ਦਾ ਰਹੱਸ ਦੱਸਿਆ
ਤੇ ਦੱਸਿਆ
ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਵਾਰਾ ਵੱਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਧਰ ਮਰਜ਼ੀ ਮੋੜ ਲਈਏ

ਸਿਰਫ਼ ਤੂੰ ਹੀ ਸੈਂ
ਜਿਸ ਮੈਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਖਿੜਨਾ ਤੇ ਜੀਣਾ ਦੱਸਿਆ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰਨਾ ਤੇ ਵਿਰੋਧਾਂ 'ਚੋਂ ਉੱਚਾ ਉਠ ਸਕਣਾ
ਸਿਰਫ਼ ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਸੀ
ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਉਠਣਾ
ਤੇ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਸਾਂਝਾ ਹੋਣਾ
ਕੇਵਲ ਤੂੰ ਹੀ ਸਿਖਾ ਸਕੀ
ਕਿ ਲਹੂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ
ਕਿ ਰੀਂਘਣ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ

ਹੱਕ ਮੰਗਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਫ਼ਲੇ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਵੀ ਚੋਰ ਜਾਂ ਡਾਕੂ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ
ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਹੁੰਦੀ
ਸਿਰਫ਼ ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕੀ
ਕਿ ਵਤਨ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਣ ਵਾਲ਼ੇ ਕਦੇ ਗ਼ੱਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ

ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਐਟਮ ਨੇ
ਪਰ ਪਿਆਰੀ ਪਾਰਟੀ
ਗ਼ਮ ਨਾ ਕਰ ਤੇਰੇ ਪੱਲੂ ਵਿਚ ਉਹ ਖ਼ੂਨ ਏ
ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਬੀਤਣ 'ਤੇ ਵੀ
ਚਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ

ਸੂਰਜ

ਮੈਂ ਤੱਕਿਆ ਇਕ ਸੂਰਜ ਨੂੰ
ਪਲ ਪਲ ਮਰਦੇ ਹੋਏ
ਮੈਂ ਤੱਕਿਆ ਹੈ ਸੂਰਜ ਨੂੰ
ਦੂਰ ਜੰਗਲ ਦੇ ਸੱਨਾਟੇ 'ਤੇ ਉਦੈ ਹੁੰਦੇ
ਮੈਂ ਤੱਕਿਆ ਉਸ 'ਸੂਰਜ' ਨੂੰ ਚੋਣ ਸਮਝੌਤੇ ਕਰਦੇ
ਕਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ

ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਫੈਲਦਾ ਆਕਾਰ ਵੀ
ਉਸ ਵਕਤ ਸਿਮਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਲਈ 'ਦੂਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਵੀ
ਲਿਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ
ਪੰਤ ਨਗਰ ਤੇ ਬੇਲਚੀ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
'ਸੂਰਜ' ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤੀਕ
ਕਦੇ ਕਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਤੋਂ ਸਹਿਮ ਜਾਦਾ ਹੈ

ਇਕੀ-ਬਾਈ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਸਬਕ ਵੀ
'ਸੂਰਜ' ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਸਿਖਾ ਸਕੇ
ਸਾਡੇ ਵਿਹੜਿਆਂ 'ਚ ਜਦੋਂ ਗੂੰਜਦਾ ਰਿਹਾ
ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ
ਆਸਮਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੁੱਕਰੇ ਲੱਗਾ 'ਸੂਰਜ'
ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ 'ਲੋਕ ਜਮਹੂਰੀ ਇਨਕਲਾਬ' ਦੇ ਮਤੇ ਪਾਸ

ਉਸ ਵਕਤ!
ਜਦੋਂ ਬੇੜੀਆਂ ਤੇ ਉੱਤਰ ਰਿਹਾ ਸਿਆਲ਼ ਸੀ
'ਸੂਰਜ' ਬਾਦਬਾਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਰਿਹਾ
ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਠੰਢ ਦੇ ਭੰਨੇ ਹੋਏ ਲੋਕ
ਕਰਦੇ ਰਹੇ 'ਸੂਰਜ' ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੱਤ 'ਚੋਂ
ਆਉਂਦੀ ਹੈ 'ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ' ਦੀ ਮਹਿਕ
ਉਂਝ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ 'ਸੂਰਜ' ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ
ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਦਾਲ਼

ਦੂਰ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪੁਲ਼ਾਂ 'ਤੇ
ਜਦੋਂ ਸੰਗੀਨਾਂ ਲਿਖਦੀਆਂ ਸਨ 'ਯੋਧਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ'
ਤਾਂ 'ਸੂਰਜ' ਨੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਚੁੱਪ 'ਚੋਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ
'ਦੇਸ਼ ਆਤੰਕਵਾਦ ਦੇ ਖੱਬੇ ਚੁਰਾਹੇ ਆਣ ਖੜਿਆ ਹੈ'
ਹੁਣ ਕਦੇ ਕਦੇ 'ਸੂਰਜ' ਫਿਰਕੂ ਏਕਤਾ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸ਼ੋਕ ਮਤਾ ਪਾਸ
ਤੇ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੋਟਾ ਪੋਟਾ ਉਡੀਕ ਸੀ
ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਕਾਲਖ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਸੂਰਜ ਮੰਨਣ ਦੀ
ਮਿੱਥ ਸਿਰਜ ਰਹੇ ਹਨ
ਪਰ ਮੈਂ ਤੱਕਿਆ ਹੈ ਸੂਰਜ ਨੂੰ
ਦੂਰ ਜੰਗਲ ਦੇ ਸੰਨਾਟੇ 'ਚੋਂ ਉਦੈ ਹੁੰਦੇ

ਹੀਰਾ ਜਨਮ

ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋ
ਉਹ ਤਾਂ ਉਦਾਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਤਬਸਰਾ ਹੈ
ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਤਹਾਸ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੇ
ਭੋਰਾ ਭੋਰਾ ਕਰਕੇ ਪੀਤਾ ਹੈ

ਵਕਤ ਦੀ ਸ਼ੁਕਦੀ ਨਦੀ 'ਤੇ
ਉਸ ਕਦੀ ਸੋਹਲ ਅੱਖਰ ਤਾਰ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਸੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਚਾਈ ਨਹੀਂ
ਉਦੋਂ ਉਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਫੁਲਝੜੀ ਸੀ
ਜਿਹਦੇ ਲਰਜ਼ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ 'ਚ ਉਹ
ਬੱਦਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਈਆਂ ਲਪੇਟ ਸਕਦਾ ਸੀ
ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸੂਹੀ ਟੋਪੀ ਬਣਾ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ

ਚੰਦਰਮਾ ਉਦੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਚੋਂ ਭੱਜਿਆ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਵੇਲ਼ੇ ਉਦੈ ਹੁੰਦਾ ਕੋਈ ਗੀਤ ਸੀ
ਜਿਹਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ 'ਚ ਬੈਠ
ਉਹ ਕਪਾਹ ਵਰਗੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ 'ਤੇ
ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਬਣ ਫੈਲ ਸਕਦਾ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਪੂੰਜੀ
ਉਹਦੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਆਲਮੀ ਸਚਾਈ ਸੀ
ਜੀਹਦੇ ਮਟਕ ਚਾਨਣੇ 'ਚ ਖਲੋ
ਉਹ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨੂੰ ਇਕਸੁਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ

ਉਦੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਸੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਤੀਫ਼ਿਆ 'ਤੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਪਤੀ ਸਬਜ਼ੀਆ ਦੇ ਭਾਅ ਪੁੱਛਦੇ ਹੋਏ
ਸਅਝੌਂਤੇ ਕਰਦੇ ਸਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਉਹ ਮਹਿਬੂਬ ਕੁੜੀ ਲਈ
ਹਮਰਾਜ਼ ਤੇ ਹਮਸਫ਼ਰ ਵਰਗੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ
ਗੁਲਦਸਤੇ ਬੁਣਦਾ ਸੋਚਦਾ
ਉਸ ਸੰਗ ਹਮ-ਬਿਸਤਰ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ
ਇਹ ਗਾ ਰਹੀ ਰੁੱਤ ਕਿੰਨੀ ਸੋਹਣੀ ਹੋਵੇਗੀ
ਇਹ ਫੈਲ ਰਹੇ ਤਾਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੱਸਿਆ ਕਰਨਗੇ

ਪਰ ਜਦੋਂ ਵਕਤ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੋਂ
ਉਹਦੇ ਬੀਬੇ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ
ਉਸਦਿਆਂ ਨੈਣਾਂ 'ਚ ਤਕਲ਼ਾ ਬਣ ਕੇ ਖੁਭੇ
ਜਦੋਂ ਬਾਪੂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰਾਧ
ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੱਜਰੇ ਵਿਆਹ ਬਾਅਦ ਉਹਦੇ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਬਚਿਆ
ਲੂਣ ਤੇਲ ਦਾ ਖੁਸ਼ਕ ਜਿਹਾ ਭਾਸ਼ਣ
ਉਹ ਰੂਹ ਤੀਕ ਕੰਬਿਆ ਤੇ ਫੜਫੜਾਇਆ
ਤਦ ਤੀਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪ੍ਰਿਜ਼ਮ
ਉਹਦਿਆਂ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਤਿਲਕ ਚੁੱਕੀ ਸੀ

ਉਹ ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸੀਤਾ ਵਰਨੀ ਹੈ
ਮੈਂ ਮਰਿਆਦਾ ਪਰਸ਼ੋਤਮ ਰਾਮ ਹੋਣਾ ਹੈ

ਫਿਲਹਾਲ ਉਹ ਫੈਕਟਰੀ ਦੀਆਂ ਤਹਿਸ਼ੁਦਾ ਫ਼ਾਈਲਾਂ ਸਾਂਭਦਾ
ਰਾਮ ਨਾਥ ਹੈ! ਸਿਰਫ਼ ਰਾਮ ਨਾਥ!!
ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਉਸ ਕੋਲ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਮੁਰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹਨ
ਸਵੇਰ, ਦਫ਼ਤਰ, ਬੀਵੀ ਅਤੇ ਨੀਂਦ

ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਹੋਣ ਬਾਅਦ
ਚੌਥੀ ਹੜਤਾਲ਼ ਵੇਲ਼ੇ
ਉਹ ਦਫ਼ਤਰ ਦਾ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੀ
ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਪਹਿਲੀ ਤਰੀਕੇ
ਦਾਰੂ 'ਚ ਮਸਤ ਹੋ
ਉਹਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਧੂੜ
ਉਦੋਂ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਚੁੰਮਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ
ਚੇਅ ਗੇਵਰਾ ਤਕ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬੁੜਬੁੜਾਉਂਦਾ ਹੈ

ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬੁਝ ਰਹੇ ਦੀਵੇ ਵਾਂਗ
ਪ੍ਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ, ਮਹਿੰਗਾਈ ਭੱਤੇ
ਨਵੀਂ ਕਿਸ਼ਤ ਮੂਹਰੇ ਗਿੜਗਿੜਾਉਂਦਾ
ਡੁੱਬਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਭਖਵੀਂ ਗਾਲ਼ ਕੱਢ ਸੋਚਦਾ ਹੈ
ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਬੇਸੁਰਾ ਮੌਸਮ ਹੀ ਮੇਰੀ ਹੋਣੀ ਸੀ

ਬੱਦਲ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਨ ਅਜੇ ਵੀ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੇ
ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਹਾਰਿਆ ਮਜ਼ਲੂਮ ਆਦਮੀ ਹੈ
ਜੀਹਦੇ ਬਾਰੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀ ਆਖਦੇ ਨੇ
ਇਹਨੇ ਸਫ਼ਰ 'ਚ ਪਿੱਠ ਦਿਖਾਈ

ਅਤੇ ਪਤਨੀ ਚੀਖਦੀ ਹੈ
ਤੇਰੇ ਲੜ ਲੱਗ ਮੇਰੇ ਸਭ ਚਾਅ
ਕੁਆਰੇ ਹੀ ਦਮ ਤੋੜ ਗਏ

ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਉਹ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ
ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਚੰਦਾ ਦਿੰਦੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ
ਉਫ਼! ਇਹ ਹੀਰਾ ਜਨਮ
ਕੌਡੀ ਬਦਲੇ ਬੀਤ ਗਿਆ
ਕੌਡੀ ਬਦਲੇ ਬੀਤ ਗਿਆ

ਸ਼ਿਕਨ

ਅਸੀਂ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਵੀ
ਲੱਖਾਂ ਅਸਮਾਨ ਸਿਰਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ
ਅਸੀਂ ਹਨੇਰ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਲੱਖਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣ ਹਾਂ
ਅਸੀਂ ਹਰ ਪਲ ਸ਼ੂਲ਼ੀ 'ਤੇ ਲਟਕੇ ਮਸੀਹੇ ਹਾਂ
ਕਫ਼ਨ ਬਿਨਾਂ ਰੁਲ਼ ਰਹੀ ਲਾਸ਼ ਹਾਂ
ਅਸਮਾਨਾਂ 'ਤੇ ਡਰੇ ਸਹਿਮੇ ਤਾਰੇ ਹਾਂ
ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਰ ਗਏ ਵਕਤ ਹਾਂ
ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਪੱਤਰੀ ਧਰਤ ਹਾਂ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ਾਇਦ
ਚਿਰਾਂ ਦਾ ਗੁਆਚਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹਾਂ
ਮੌਸਮ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਸਰਾਪ ਹਾਂ
ਕੇਵਲ ਸਾਡਿਆਂ ਸਾਹਾਂ 'ਚ
ਸਾਰੀ ਸਦੀ ਦਾ ਦਰਦ ਢਲ਼ਦਾ ਰਿਹਾ

ਉਂਝ ਵਕਤ ਦੀ ਗਰਦਿਸ਼ 'ਤੇ ਹੱਸਦੇ ਰਹੇ ਅਸੀਂ
ਰਾਤ ਦੇ ਜਿਸਮ 'ਚ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ
ਮੈਲ਼ੇ ਬਿਸਤਿਰਆਂ ਦਾ ਯੁੱਧ
ਪਿਛਲੀ ਪੂਰੀ ਇਕ ਸਦੀ ਤੋਂ
ਅਸੀਂ ਨਿਹੱਥੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼
ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਵੇਖ ਕੇ ਸੂਹੇ ਲਾਲ ਫੁੱਲ
ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ
ਸਾਡੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਹਿਜ਼ ਰੋਟੀ ਦਾ ਸੰਸਾ ਸੀ
ਵੇਦ-ਮਹਿਮਾ ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ ਸੀ

ਤੇ ਆਤਮ ਗਿਲਾਨੀ ਭਵਿੱਖ
ਮੌਤ ਦੇ ਫੈਲੇ ਸੰਨਾਟੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਦਤ ਵਾਂਗ ਨਿਗਲ ਜਾਣਾ
ਅਸੀਂ ਸਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਥੱਕ ਗਏ ਹਾਂ
ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਂਗ ਪੈਦਾ ਹੋਣ
ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਮਰ ਜਾਣ ਦੀ ਲੀਹ ਤੋਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ
ਜਾਤਾਂ, ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਨਸਲਾਂ 'ਚ

ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ!
ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੂਰਮਾ ਲਹੂ
ਪਰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਲਪਨਾ
ਜੀਹਦੇ ਚਾਨਣ 'ਚ ਵੀ ਲੁਕ ਜਾਂਦੈ
ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਮਿਥਿਹਾਸ
ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਡੇ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਗੀਤ
ਸਿਰਫ਼ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤਾ ਦੀ ਮਾਤਮੀ ਧੁਨ ਹੈ
ਜਾ ਜੀਣ ਲੀ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਤਰਲਾ

ਇਕ ਸੰਵਾਦ

ਹਵਾ ਨੂੰ ਕਹੋ
ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ 'ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਹੇ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤਪਦੇ ਪਿੰਡ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ
ਬਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਹੋ, ਸਾਡੇ ਖੇਤਾਂ 'ਤੇ ਬਰਸੇ
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੰਮ ਜਾਵੇਗੀ, ਕੰਜਕਾਂ ਦੇ ਗਰਭਾਂ 'ਚ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਪੀੜ
ਸਾਡੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ
ਸਿਰਫ਼ ਵਿਸ਼ਾਦ 'ਚ ਟੁੱਟੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ
ਇੰਟਰਵਿਊ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਸਗੋਂ ਖੇਤਾਂ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੇ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਮਰਦ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਗਰਭ-ਪੀੜ ਝੱਲਦੇ
ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਵਉਚ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ
ਜੋ ਗੁੰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ
'ਕਾਮਰੇਡ' ਦੇ ਸਥਾਪਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਵਾਂਗ

ਅੰਬਰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ
ਪ੍ਰਯੋਗਵਾਦ ਸਤਮਾਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਹਾਦਸਾ ਸੀ
ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ ਘੜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਾ ਪੇਂਡੂਲਮ...
ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਆਖਦੇ ਹੋ
ਉਹ ਨਾਹਰਿਆਂ ਦੇ ਉਦੈ ਹੋਣ ਵੇਲ਼ੇ
ਜੋਸ਼ 'ਚ ਆਇਆ ਸਤਲੁਜ ਸੀ
ਜਿਹਦੇ ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਅੰਬਰਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮ
ਤੇ ਇੰਝ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਿਰ ਰਹੇ ਲੋਕ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਬਰਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ
ਸਦੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ, ਸਦੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ

ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ

ਆਉ ਕਿ ਅਤੀਤ ਵੱਲ ਚੱਲੀਏ
ਜਿੱਥੇ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬੁੱਢਾ ਜਿਹਾ ਹਉਂਕਦਾ ਦਿਨ
ਆਉ ਕਿ ਮੌਸਮਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਪੁੱਛੀਏ
ਜਿਹਨਾਂ ਕੋਲ ਸਿਵਾਏ ਉਦਾਸ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਆਉ ਕਿ ਸਾਗਰਾਂ ਵੱਲ ਚਲੀਏ, ਜਿਥੇ ਉਡੀਕਦੀ ਹੈ
ਪਿਛਲੀ ਇਕ ਸਦੀ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਸਾਹਾਂ 'ਚ ਲਿਪਟੀ
ਜਵਾਰਭਾਟੇ ਦੀ ਲਹਿਰ

ਆਉ ਕਿ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਚਲੀਏ
ਜਿਥੇ ਖੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬੁੱਢਾ ਹੁੰਦਾ ਰੱਬ
ਆਉ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਮੁਹੱਬਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ
ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਜੀਬ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਧੁੰਦ 'ਚ
ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਖ਼ੁਦ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ
ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮਾਂ ਵੱਲ ਪਰਤੀਏ
ਜਿਥੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਨੇ ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਬੁਢਾਪਾ
ਲਗਾਤਾਰ ਇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ

ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਨਾਬ ਅਸੀਂ ਪਰਤ ਸਕਦੇ ਹਾਂ
ਆਪਣੇ ਉੱਜੜੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ
ਜਿਥੇ ਮਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਾਹਾਂ ਦੀ ਦਾਲ਼ ਵਾਂਗ ਬੁੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਜਿਥੇ ਭੈਣਾਂ ਕੋਲ 'ਦਿਹਾਰ' ਤੋਂ ਵੱਡੇ
ਰਿਸ਼ਤੇ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮੌਸਮ ਨਹੀਂ
ਜਿਥੇ ਬਾਪੂ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬਗ਼ੈਰ ਖਾਣ ਲਈ
ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ।

ਉਦਾਸ ਸੁਰ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬੀਆਬਾਨ ਵਿਚ
ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ ਏ ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ
ਅਸੀਂ ਜੋ ਵਕਤ ਦੇ ਚਲਦੇ ਸਾਹ ਹਾਂ
ਸਾਡੀਆਂ ਪੈੜਾਂ 'ਚ ਜੰਮ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਪੂਰੀ ਸਦੀ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ
ਉਮਰ ਭਰ ਅਸੀਂ ਉਦਾਸ ਸੁਰਾਂ 'ਚ ਗੁਣਗੁਣਾਉਣਾ ਹੈ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਗੀਤ

ਚੁੱਪਚਾਪ ਪੀ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਫ਼ਰਜਾਂ ਦਾ, ਅਸੀਂ ਗੁੰਮ ਜਾਣਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦੀ ਰਾਖ਼ ਵਾਂਗ
ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ 'ਚ ਬਿਖ਼ਰ ਜਾਣਾ ਹੈ
ਸਾਡੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਰੱਖਿਆ ਸੰਸਾਰ
ਲਗਾਤਾਰ ਘੁਟਨ ਦੀ ਧੁੱਪ 'ਚ ਕੁਮਲ਼ਾ ਜਾਣਾ ਹੈ
ਸਾਡੀਆਂ ਆਸਾਂ ਦਾ ਬਾਗ਼
ਤੇ ਹਜ਼ੂਰ! ਇਸ ਅਮਨ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ
ਬਹੁਤ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਸਾਡਾ ਭਵਿੱਖ।

ਇਹ ਕੇਹਾ ਵਕਤ ਹੈ ਯਾਰੋ!
ਕਿ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਹਨ
ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਮਹਿਕਦੇ ਸੂਹੇ ਫੁੱਲ
ਤੇ ਅਸੀਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਤਕਦੇ ਹਾਂ
ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਤੋਂ ਵਰ੍ਹ ਹੀ ਪਵੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੀਂਹ
ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਕਿ ਕੈਂਸਰ ਵਾਂਗ ਪਲ਼ ਰਹੀ ਉਦਾਸੀ
ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਸਾਡੀ ਸੀਮਾ ਹੈ

ਕਿੱਦਾਂ ਮਿਲ਼ੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਇਸ ਤੋਂ
ਹਰ ਪਲ ਇਹੋ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ
ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਖਰੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ

ਕਲਾਸ ਰੂਮ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਸੀ
ਅਫ਼ਸੋਸ
ਮੈਂ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਓੜਕਾਂ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਦਾ ਸਾਂ
ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਾਸਟ ਬੈਂਚਰ ਰਿਹਾ

ਜਿਸਮ ਸੋਚਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ
ਡੈਸਕ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਡਸਟਰ
ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਅਧਿਆਪਕ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ
ਲਗਾਤਾਰ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਦੀ ਸਲੇਟ 'ਤੇ
ਕਦੇ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਲਿਖਦੇ ਰਹੇ
ਅਤੇ ਕਦੇ ਨਿਊਟਨ ਦਾ ਗੁਰੂਤਾ-ਸਿਧਾਂਤ

ਇਕ ਮੈਂ ਸੀ ਜੋ ਸਾਰੀ ਉਮਰ
ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਲਹੂ ਦੀ ਵਾਰ ਗਾਉਂਦਾ ਵੀ
ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਗੁਰੂਤਾ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਨਾ ਸਕਿਆ
ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਅਜੇ ਵੀ ਜਿਊਂਦੇ ਨੇ

ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ 'ਸਾਊ' ਨਾਗਰਿਕ ਹਾਂ
ਜਿਹਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣਾ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ
ਅਤੇ ਬੀਵੀ ਗੀਂਘਣਾ।

ਟਿਕ ਟਿਕ

ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇਗਾ
ਇਸ ਉਦਾਸ ਬੀਆਬਾਨ ਘਰ ਵਿਚ
ਸਿਰਫ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਟਿਕ ਟਿਕ ਹੈ
ਜਾਂ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਲੰਮੀ ਸਿੱਲ੍ਹ
ਤੇ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ, ਜੋ ਮੱਕੜੀ ਦੇ ਜਾਲ਼ੇ ਵਾਂਗ
ਮੇਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ 'ਚ ਫੈਲੀ ਹੈ
ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੜਕ ਦਾ ਅੰਤ ਮੇਰਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਜ਼ਖ਼ਮ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ
ਪਰ ਰੂਹ ਤੇ ਅੱਧ-ਖੁਰੇ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਪੈੜ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਇਹ ਘਰ ਜਿਊਂਦਾ ਸੀ
ਤਾਂ ਇਥੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸਤਰੰਗੇ ਫੁੱਲ ਸਨ
ਯਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹਿਕੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਕੂਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ

ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਸੂਰਜ ਜਦੋਂ ਡੁੱਬਿਆ
ਤਾਂ ਅੱਧੇ ਦੋਸਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਚ
ਨਾਸ਼ਤੇ ਲਈ ਜ਼ਲੀਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ
ਭਾਰਤੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਲਈ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਲੱਗੇ
ਜੋ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ
ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ

ਬਾਕੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਵਿਵਸਥਾ ਅੱਗੇ ਵਹਿ ਤੁਰੇ
ਕੁਝ ਖ਼ਾਸ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਨ
ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਅਤੇ ਡਾਇਰੀ ਲਈ
ਆਪਣੇ ਆਪ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵੇਗ ਮੂਹਰੇ
ਨਤਮਸਤਕ ਹੋ ਗਏ

ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਮੈਂ ਬਚਿਆ ਹਾਂ
ਜਿਸ ਕੋਲ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ
ਅਭੀਮੰਨਿਊ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ 'ਚ ਫਸੇ ਯਾਰਾਂ ਲਈ
ਸਿਰਫ਼ ਕਵਿਤਾ ਹੈ
ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ
ਕਵਿਤਾ ਨਾ ਸ਼ਿਖੰਡੀ ਦਾ ਸਿਰ ਹੈ
ਨਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ
ਜਿਸ ਨਾਲ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਿੱਸ ਤੰਦਾਂ ਦੇ
ਸਿਰ ਨੂੰ ਵੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕੇ
(ਤੇ ਜੋ ਬਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਨਿਊਨ ਬੱਤੀਆਂ ਦੀ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਪਰਤੇ)
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਹਾਂ ਲਈ
(ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮੁਹੱਬਤ ਕੀਤੀ)
ਸਿਰਫ਼ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਖੁਰਲੀ ਹੈ
ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ
ਖੁਰਲੀ ਤੇ ਬੱਝੇ ਡੰਗਰ ਕਿੰਨੇ ਆਗਿਆਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

ਫਿਰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ
ਇਹ ਆਡ ਵਾਂਗ ਸਿੰਮਦੇ ਦਿਲ
ਤੇ ਖਵਰੇ ਬਰਸਾਤ ਕਰਕੇ ਲਗਦੈ
ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਵੀ ਟਿਕ ਟਿਕ ਹੈ
ਲਗਾਤਾਰ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਟਿਕ ਟਿਕ ਹੈ

ਲੋਕ ਰਾਜ

ਉਹ ਹਰ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ
ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਹਨੇਰੀ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਡਦੇ ਹਨ
ਲੋਕ ਰਾਜ ਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਅੰਗ

ਕਾਨੂੰਨ ਚੌਰਾਹਿਆਂ 'ਚ ਨੰਗਾ ਵਿਲਕਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਸੱਚ ਬੰਦ ਕਮਰਿਆਂ 'ਚ ਦਮ ਤੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਲੀਬ ਬਣਨਾ ਸੀ
ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ
ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵੇਚ ਬੈਠੇ ਹਨ

ਸਾਡੇ ਇਥੇ ਲੋਕ ਰਾਜ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਰਾਜ ਹੈ
ਜੋ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ
ਇਸ ਕੋਲ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਚਲਦੇ ਦਰਿਆ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ 'ਤੇ ਬਰਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ
ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਚਾਬਕ
ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਨੀਝ ਲਾ ਅੰਬਰ ਵੱਲ ਤੱਕਦੇ ਹਾਂ
ਜਿਥੇ ਦੁਮੇਲ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਨਿੰਮ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਾਨਣ
ਉਦੈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਪੰਜਾਬ ਕਥਾ

ਕਿੰਨਾ ਚਾਅ ਜਿਹਾ ਸੀ ਤੈਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ
ਕਿ ਤੂੰ ਬਉਰਾ ਹੋਇਆ ਖੂਹ ਦੀ ਗਾਧੀ ਨੂੰ ਹੀ ਗੀਤ ਸਮਝ ਬੈਠਾ
ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਗੋਹੇ ਦੀ ਹੁੰਮਕ ਤੈਨੂੰ ਲੈਵੰਡਰ ਲਗਦੀ ਸੀ
ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ ਜੇ ਇਤਿਹਾਸ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਦੱਸ ਸਕਦੀਆਂ
ਤੇਰੀ ਹਿੱਕ 'ਚ ਮਚਲ ਰਹੇ ਨਗ਼ਮਿਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼
ਤੇਰੇ ਲਈ ਦਿਨ ਉਦੋਂ ਤੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਘੱਗਰੇ ਦੀ ਲੌਣ ਵਰਗਾ ਸੀ
ਤੇ ਰਾਤ ਜਥੇਬੰਦ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੀ ਸੱਜਰੀ ਗੁੰਨ੍ਹੀ ਤੌਣ ਵਰਗੀ ਸੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਲੇਥਣ ਲਾਉਣਾ ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਸੁਖਦਾਈ ਲਗਦਾ ਸੀ

ਡੰਗਰ ਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਤੇਰੇ ਪੈਰ
ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸੂਲ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਅਣਭਿੱਜ ਰਹੇ ਸਨ ਮੇਰੇ ਯਾਰ
ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਚੱਲਿਆ
ਕਿ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਣੀ ਦੇ ਉਹ ਚਿੱਟੇ ਬਾਂਦਰ
ਕਿੰਝ ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਰਫਾਨ ਹਬੀਬ ਨੂੰ ਹੀ ਹਲਾਲ ਕਰ ਗਏ
ਤੇ ਬਾਰੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਦੁੰਬੀਚੱਬਾਂ ਦਾ ਲਾਣਾ
ਤੈਨੂੰ ਓਪਰੇ ਦੇਸ ਦਾ ਪਰਦੇਸੀ ਲਗਦਾ ਸੀ

ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਯਾਦ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਅਸਹਿ ਸੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬਾਰ ਛੱਡਣੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਰਟਣ
ਉਸ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਸੁਆਰਦੇ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸਨ
ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਤੇ ਟੋਭਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਇਕ ਘੁੰਮਦਾ ਰਕਾਟ ਸੀ
ਜੀਹਦੀ ਘਸੀ ਹੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਕੇਵਲ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਸੀ

ਉਧਰ ਰਹਿ ਗਈ ਬਾਜਵਿਆਂ ਦੀ ਕਿੰਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ
ਤੇ ਛੱਤੀ ਚਾਦਰ ਚੱਕ ਕੋਲ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤਾਏ ਬਿਸ਼ਨੇ ਦੀ ਲਾਸ਼
ਕਿੰਝ ਅਰਦਾਸ ਨੂੰ ਤਰਸਦੀ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਭੇਂਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਉਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ
'ਹਮ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲੀ ਬਿਨਾਂ ਏਕ ਖ਼ੂਨ ਕਾ ਕਤਰਾ ਬਹਾਏ'

ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਐਨ ਯਾਦ ਹੈ
ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਲਟਕੇ ਹੋਏ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੋਲ ਕਿੰਝ ਸਾਨੂੰ ਹਲੂਣਦੇ ਰਹੇ ਸਨ
ਸਰਾਭਾ ਕਈ ਵੇਰ ਰਾਤ ਬਰਾਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ
ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ
ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦਾ ਰਿਹਾ
ਪਰ ਪਿੰਡ ਸਨ ਕਿ ਸਦਾ ਸੁੱਤੇ ਜਹੇ ਰਹੇ
ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨਸ਼ਿਉਂ ਟੁੱਟੇ ਅਮਲੀ ਵਾਂਗ ਡਿਗਦੇ ਜਹੇ ਰਹੇ

ਹਰਿਮੰਦਰ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸੀ
ਪਰ ਉਹਦੇ ਸਿਸਕਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼
ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਹੇਠ ਨੱਪੀ ਰਹੀ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਸਭ ਅੱਛਾ ਸੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਬੱਤੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਵੇਲ਼ੇ ਵੀ
ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਰਹੇ
ਤੇ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਅ ਦੇ ਖੁੰਢੇ ਹਥਿਆਰ
ਬਾਬਾ ਬੂਝਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਿੱਕ ਹੀ ਵਿੰਨ੍ਹਦੇ ਰਹੇ

ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਤਕ ਰਹੇਂਗਾ ਭਾਲਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਰਥ
ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਪੰਜਾਲੀ ਤੇ ਖੁੰਢੀ ਹੋਈ ਦਾਤਰੀ ਕੋਲੋਂ

ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ
ਕਿ ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਲ਼ਦ ਕਿੰਝ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਾਰ ਗਏ
ਵਿਰਕਾਂ ਦੇ ਟਰੈਕਟਰ ਕੋਲੋਂ
ਕਿ ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਲਈ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ
ਮੰਡੀ 'ਚ ਬਹੁਕਰਾਂ ਫੇਰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ
ਕਿ ਹਰੀਏ ਮੋਚੀ ਦੀ ਖੱਲ-ਧੌੜੀ ਦੀ ਜੁੱਤੀ
ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਠਹਿਰ ਸਕਦੀ ਸੀ
ਬਾਟਾ ਅਤੇ ਕਰੋਨਾ ਦੇ ਸਸਤੇ ਮਾਲ ਸਾਹਵੇਂ
ਜੀਹਨੂੰ ਟੀ.ਵੀ. ਦੀ ਫਸਲ 'ਚ ਜੁਆਨ ਹੋਏ ਜੁਆਕਾਂ ਨੇ
ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ
ਅਤੇ ਰਿਕਸ਼ੇ ਹਾਰ ਹੀ ਗਏ ਥ੍ਰੀ-ਵੀਲ੍ਹਰਾਂ ਤੋਂ
ਤੇ ਮੁਣਸ਼ੀ ਦੇ ਟਾਂਗੇ ਦੀ ਲਾਖੀ ਘੋੜੀ
ਕਦੋਂ ਦੀ ਹੱਡਾ-ਰੋੜੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ
ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਨੇ ਖਾ ਹੀ ਲਿਆ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਦੇ ਤਵਿਆਂ ਦਾ ਹਰਾ ਹਰਾ ਬੂਰ
ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਭਈਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਕਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਸੀ
ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪਾਗਲ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਿਰ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਲੁਕੋ ਕੇ
ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਡਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਨੂੰ ਬਿਸਤਰੇ 'ਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ
ਪਟਨੇ ਦੀ ਭੁੱਖੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਹੀ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਨ
ਇਹ ਕਮਾਲ ਸੀ ਮੇਰੇ ਯਾਰ
ਕਿ ਬਦਲਦੇ ਹੋਏ ਖੂਹਾਂ ਤੋਂ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਨੇ
ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਹੀ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ
ਕਿ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੇਸਵਾ ਵਾਂਗ ਭੋਗਿਆ
ਕਾਤਲਾਂ ਤੇ ਜੁੰਡੀਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰ ਕੇ
ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀਆਂ ਨਿਊਨ ਬੱਤੀਆਂ 'ਚ ਸਮਾ ਗਈਆਂ

ਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੈ
ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸੱਤ ਤੋਂ ਸੱਤਰ ਫੁੱਟ ਚਲੇ ਗਿਆ
'ਸਬਰ ਕਰ' ਕਿ ਗੜ੍ਹੇਮਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨੱਬੇ ਰੁਪੈ ਪਿਆ
'ਸੰਤੋਖ ਕਰ' ਜੇ ਖਾਦਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਤਿੱਗਣੇ ਹੋ ਗਏ
ਅੱਜ ਤਕ ਇਹੀ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਮੇਰੇ ਯਾਰ

ਉੱਧਰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਚੁੱਪ 'ਚ ਸਰੋਵਰ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ
ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਬੂਰ ਕੁਮਲਾ ਗਏ ਹਨ
ਮੂੰਹ ਝਾਖਰੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕੁਝ ਰਹੱਸਮਈ ਹੈ
ਪਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਤਿਰੰਗੇ ਨੂੰ ਸਲਾਮੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ
ਤਾਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਬਾਂਝ ਹੋਏ ਤਿੰਨ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਇਸ ਟੋਟੇ ਨੂੰ ਤਾਈ ਬਾਵੀ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਦਿਆਂ
ਜੀਹਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਲੱਜ-ਸਮਸ਼ਾਨ ਚਲੇ ਗਈ
ਕਿਉਂਕਿ ਭਟਕੇ ਹੋਏ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਡਾਰ
ਉਹਦੀ ਝਟਕੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨੂੰ ਹੀ
ਧਰਮ ਦਾ ਅਪਖਮਾਨ ਸਮਝ ਬੈਠੀ
ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਊ ਦਾਹੜੀਆਂ 'ਚ ਹਉਕਾ ਉਭਰਿਆ
'ਧਰਮ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਹੈ, ਪੰਥ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਹੈ'
ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਖਲ੍ਹਾਰ ਸਕਦਾ ਸੀ
ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਲ ਟਾਕੀ ਨੂੰ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਗਤੀ ਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਘੋੜੇ
ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੁਫ਼ੇਰੇ ਘੇਰੀ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ

ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸਕਦੇ
ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਇਰ

ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਸੁੱਤਾ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਹੁਣ ਤਕ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ

ਉਂਝ ਇਹ ਕਮਾਲ ਸੀ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਇਰ
ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੰਗਿਆਂ 'ਚ ਮਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ
ਤੇਰੀ ਕਲਮ ਲਹੂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਰੋਈ
ਤੇ ਤੇਰਾ ਇੰਝ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਵੀ ਸੀ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਇਰ
ਪਰ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਮਰੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ
ਕੀ ਤੇਰੇ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਬੁਰਕੀ ਸਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਨਾਸ਼ਤੇ ਦੀ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਹੀ ਵਿਲਕਦੇ ਛੱਡ ਗਿਆ
ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਰੰਗ ਏਨਾ ਪਤਲਾ ਸੀ
ਕਿ ਉਹ ਤੇਰੀ ਕਲਮ ਦਾ ਰੁਦਨ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ

ਨਾਨਕ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਬਉਰਾ ਸ਼ਾਇਰ ਸੀ
ਜੋ 'ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕੁਰਲਾਣੈ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ
ਪਰ ਤੂੰ ਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਇਰ
ਦੱਸ ਭਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਰਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਸੀ
ਇਸੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਇਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਰੱਖਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕਾਤਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਾਵ-ਵਾਚਕ ਬਣ ਗਏ ਹਨ
ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾੜੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਨਾਂ ਨੂੰ
ਇਹ ਡੈਣ ਸਰਕਾਰ ਤਮਗ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਉਂਦੀ ਹੈ

ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਹਜ ਸਵਾਦਾਂ ਦੀ
ਜੂਠੀ ਥਾਲ਼ੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ 'ਹਊ ਪਰ੍ਹੇ' ਆਖ
ਸਫ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਅਖੌਤੀ ਪਿਆਰ ਚਾਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਪਲੀਤ ਕੀਤਾ
ਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਮੇਰੀ ਕਵਿਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਲਿਆਂ 'ਚ ਛਪੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਸ਼ਹੀਦਾਂ' ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਕਰੀ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ
ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਡਰੇ ਹੋਏ ਅੰਦਰਲੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ
ਅਖੌਤੀ ਬਿੰਬਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦੀ ਕਬਰਗਾਹ 'ਚ ਸੁਆ ਦਿੱਤਾ
ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਪਿੰਡੇ ਨੂੰ
ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ 'ਚ ਵੰਡਣ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ

ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨਾਲ ਕਲਾਮ ਕਰਨਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਪੰਜਾਬ ਕਤਲਾਂ ਵੇਲ਼ੇ ਟੁੱਕੀਆਂ ਰਹੀਆਂ
ਭਾਵੇਂ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਅਸੀਂ ਜਿੱਤ ਨਾ ਸਕੀਏ
ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਕਤ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚ ਅਜੇ ਗ਼ੈਰਤ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ
ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਖੇਤ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ
ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਸੁਹਾਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਕੋਲਾਜ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ
ਬਿਨਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੰਭੇ ਹੋਏ ਬਲਦ ਮੰਗਣ ਤੋਂ
ਬਿਨਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੰਭੇ ਹੋਏ ਬਲਦ ਮੰਗਣ ਤੋਂ।

ਉਹਨਾਂ ਸਭ ਲਈ

ਪਿਆਰੇ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਛਾਂ-ਦਾਰ ਰੁੱਖ
ਅਜੇ ਵੀ ਬਚਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਦੇਣਾ
ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਪਾਗਲ ਕੁੱਤਾ
ਇਕ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਵੱਢ ਚੁੱਕਾ ਹੈ

ਮੈਂ ਇਸ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਰੱਖਾਂਗਾ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਘਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੈ
ਮਿੱਤਰ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸਿੰਘ! ਕੀ ਲੋਕ ਨਾਥ ਅਜੇ ਵੀ
ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲੁਕਣਮੀਟੀ ਖੇਡਦਾ ਹੈ
ਜਾਂ ਉਹਨੂੰ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਡਰ ਲੱਗਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ, ਪਤਾ ਦੇਣਾ

ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਉਹ ਪੰਛੀ
ਕੀ ਹਨੇਰੀ 'ਚ ਮਰ ਗਏ? ਪਤਾ ਦੇਣਾ
ਇਹ ਆਲ੍ਹਣੇ ਕਿਸ ਨੇ ਤੀਲ੍ਹੋ ਤੀਲ੍ਹ ਕੀਤੇ
ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਰਾਂਗਲੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਤੇ ਯਾਦਾਂ
ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੀ ਢਾਬ 'ਚ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਆਇਆ ਹਾਂ

ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲਿੰਗ
ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ 'ਚ ਵੰਡ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਤਾ ਦੇਣਾ
ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਉਹ ਸਲਾਭੀ ਜਹੀ ਰੁੱਤ
ਜੀਹਦੇ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ
ਸੀਸ ਭੇਂਟ ਦੀ ਰਸਮ ਬਣਾਇਆ ਸੀ
ਉਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕੀਤਾ? ਪਤਾ ਦੇਣਾ
ਅਸੀਂ ਜੋ ਬੀਜਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ ਲੱਖ ਸਮਿਆ ਤੋਂ

ਰੋਟੀ ਤੇ ਬੇਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ
ਉਹ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨੇ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੇ? ਪਤਾ ਦੇਣਾ
ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਣੈ ਲੋਹੜੀ ਦੀ ਰੁੱਤੇ
ਮਿੰਬਰਾਂ ਦੀ ਕੁਲਬੀਰ ਕੌਰ ਦਾ
ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਸ਼ੀ ਨਾਲ ਕੱਠੇ ਲੋਹੜੀ ਮੰਗਣਾ
ਹਲਵਾਈ ਨਾਥੇ ਦਾ ਹਰ ਸੰਗਰਾਂਦੇ
ਸਵਾ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਦੇਗ਼ ਕਰਾਉਣਾ
ਤੇ ਬਾਬੇ ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੱਗੀ ਦਾਹੜੀ 'ਚੋਂ
ਪੂਰੇ ਨਗਰ ਦੀ ਸੁੱਖ ਮੰਗਦਾ ਚਿਹਰਾ
ਇਹ ਸਭ ਕਿਸ ਡਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲੁਕਿਆ ਹੈ, ਪਤਾ ਦੇਣਾ

ਪਿਆਰੇ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ
ਕਿ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਉਹਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ
ਲਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਸੰਕਟ ਇਕੋ ਜਿੰਨਾਂ ਦਰਦ ਰਖਦਾ ਹੈ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਖ਼ੂਨ ਚੂਸਦੇ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਟੀ.ਏ., ਡੀ.ਏ. ਦੀਆਂ ਸੱਜਰੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ
ਟੱਬਰ ਦਾ ਨੰਗ ਕੱਜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ
ਤੇ ਹਿੰਦੂ-ਸੁਰਕਸ਼ਾ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ
ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵੰਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਹਿਮ ਦੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਹੇਠ

ਪਿਆਰੇ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ, ਪਤਾ ਦੇਣਾ
ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਲੱਭ ਲਏ ਹਨ ਉਹ ਹੱਥ
ਜੋ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕਤਲ ਕਰਦੇ ਹਨ

ਜੋ ਦਿੱਲੀ ’ਚ ਬਲਦੇ ਟਾਇਰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ
ਜੋ ਆਂਧਰਾ ’ਚ ਭੁੱਖੇ ਦਰਾਵੜਾਂ ’ਤੇ ਗੋਲ਼ੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ
ਜੋ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਘੀਸ਼ਿੰਗ ਦੀ ਪਿੱਠ ਠੋਕਦੇ ਹਨ
ਜੋ ਹਰ ਦੂਜੇ ਤੀਜੇ
ਇਸ ਜਾਂ ਉਸ ਮੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ ਰਖਦੇ ਹਨ?
ਕੌਣ ਹਨ ਇਹ ਹੱਥ? ਕੈਸੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਸੀਰ

ਮੈਂ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਵੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਤੂੜੀ ’ਚੋਂ ਚੁਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ
ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਗਲ਼ੇ ਸੜੇ ਦਾਣੇ
ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਲੱਭ ਲਏ ਹੋਣ ਉਹ ‘ਹੱਥ’
ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਹੁ ਖੇਡ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸਣਾ
ਕਿ ਕਿੰਝ ਖੋਹ ਲਈਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨੇ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸਕਾਣਾਂ?
ਮਿੱਲਾਂ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ’ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ
ਮੇਰੇ ਚਾਚਿਆਂ, ਤਾਇਆਂ ਤਕ ਵੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਖ਼ੂਨੀ ਦੰਭ-ਕਥਾ

ਹੋਰ ਸਭ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਨੂੰ ਯਾਦ
ਤੈਨੂੰ ਸਹੁੰ ਲੱਗੇ ਜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਦੱਸ ਨਾ ਸਕੇਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਦਾਸਤਾਨ
ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਹੀ ਸਹੁੰ
ਜੇ ਅਜੇ ਵੀ ਦੱਸ ਨਾ ਸਕੇਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ’ਚ ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ
ਮੇਰੇ ਤੇਰੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ, ਚਾਨਣ ਦੀ ਰਿਸ਼ਮ ਕਹਾਣੀ
ਚਾਨਣ ਦੀ ਰਿਸ਼ਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਮੱਧ ਵਰਗ

ਅਸੀਂ ਬੇਜਾਨ ਸੜਕਾਂ ਹਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ
ਫ਼ਰਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਚੁੱਪਚਾਪ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਨਖਲਿਸਤਾਨਾਂ ਦੀ
ਉਡੀਕ ’ਚ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਰਹੇ ਦਿਨ ਹਾਂ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਯਾਤੀ
ਸੰਖ ਪੂਰਨ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਰਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੀਰਾਨ ਪੈਰਾਂ
ਅਤੇ ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ’ਚ
ਖਿੰਡ ਪੁੰਡ ਗਏ ਅਸੀਂ
ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਦਫ਼ਤਰੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰਿਆਂ ’ਚ
ਮਸਲਦੇ ਰਹੇ ਸੱਧਰਾਂ
ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਬੀਜ ਕੇ ਤਲੀਆਂ ’ਤੇ
ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਸਦੀ ਉਡੀਕਦੇ ਰਹੇ
ਕਿ ਮੌਸਮ ਪਰਤ ਆਵੇਗਾ

ਪਲ, ਦਿਨ, ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਉਮਰ
ਸਾਡਿਆਂ ਕੋਸਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ’ਚੋਂ ਕਿਰ ਕਿਰ ਗਏ
ਅਸੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਣੀ ਸੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ
ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਦਫ਼ਤਰੀ ਫ਼ਾਇਲਾਂ ’ਤੇ
ਚਾੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਾਂ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨੋਟਿੰਗ
ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਬਾਲ ਜਾਂ ਬੀਵੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ’ਚ

ਜਦ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਬਰਸਾਤ
ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਹੀ ਪਲ ਢਲ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਸਾਡੇ ਚਿੱਟੇ ਕਾਲਰਾਂ 'ਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਦੰਭ ਦੀ ਮੋਮ

ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਵਕਤ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ
ਕਿ ਅਸੀਂ ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਬੰਦ ਹਾਂ
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘੋਗਿਆਂ ਵਿਚ
ਪਰ ਕਦੇ ਤਾਂ ਆਵਾਂਗੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਘੋਗਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ
ਸੂਰਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦੇਖਣ ਲਈ
ਸੂਰਜ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦੇਖਣ ਲਈ

ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਗੀਤ

ਪੱਥਰ ਸੌਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਜਾਗਦਾ ਹੈ
ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ
ਨਾ ਹੀ ਸੂਰਜ ਕਦੇ ਰੋਂਦਾ ਹੈ
ਰੋਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਂ
ਜੀਹਦੇ ਪੁੱਤ ਦੇਸ ਜਾਂ ਪਰਦੇਸ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਹਨ

ਬਿਰਖ਼ ਸੌਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਉਲਝਦਾ ਹੈ
ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਧਰਤੀ ਕਦੇ ਵਿਰਲਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ
ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੁੱਢੀ ਜਹੀ ਜਾਨ ਮਾਂ
ਜੀਹਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਪੁੱਤ ਨਾਲ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟਦਾ ਹੈ

ਘਾਹ ਸੌਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਦਾਸ ਬੋਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ
ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੱਸਦੀ
ਹੱਸਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼
ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀਹਦੇ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਵਿਆਹ
ਰਾਣੀ ਦੀ ਕੁੱਤੀ ਨਾਲ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਹੋਇਆ

ਖੂਹ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੌਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਜਾਗਦੀ ਹੈ
ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਟੀਆਂ ਦੀ ਚੰਗੇਰ ਕਦੇ ਵੀ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ
ਹਾਲ਼ੀਆਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਹੋ ਰਹੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਸੰਤਾਪ
ਹਨੇਰਾ ਸੌਂਦਾ ਹੈ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਬਚੇ ਖੁਚੇ ਗਾਡੀਵਾਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਨਾਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁੱਟਦੀਆਂ ਨੇ

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸਵੇਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ
ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸੱਚ ਦੇ ਪਰਚਮ ਦੀ ਲੋਅ
ਟਰੈਕਟਰ ਕਦੇ ਵੀ ਉਦਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ
ਆ ਰਹੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਣਾਂ-ਮੂੰਹੀਂ ਭਾਰ
ਜੀਹਦੇ ਥੱਲੇ ਅੱਧਾ ਪੰਜਾਬ ਰੋਂਦਾ ਹੈ

ਸੜਕਾਂ ਸੌਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ, ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ
ਆਪਣੇ ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਪੈਗ਼ਾਮ ਦੇਣਾ ਹੈ
ਇਸੇ ਲਈ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਗੀਤ ਲਿਖਦਾ ਹੈ
ਜੋ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨਾਲ ਧੜਕ ਰਹੀ ਛਾਤੀ ਦੀ ਗੂੰਜ ਬਣ ਸਕਣ
ਅਤੇ ਜੋ ਹਨੇਰਿਆਂ ਦੀ ਧਰਤ 'ਤੇ
ਚਾਨਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦੀਵਾ ਬਣ ਜਗਣ

ਧਰਮ ਅਤੇ ਮੈਂ

ਉਹ ਕੋਈ ਬਚਪਨ ਦੀ ਰਾਂਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸੀ
ਕਿ ਧੂੜ ਭਰੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਗਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਨੱਪਦਾ
ਮੈਂ ਘਰੇ ਪਰਤਿਆ ਸਾਂ
ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਧੋ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਬੈਠਿਆ
ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ
ਪੁੱਤ ਦਰਬਾਰ ਵੱਲ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੀਦਾ
ਬੜਾ ਹੀ ਪਾਪ ਲਗਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਨਰਕ-ਨਦੀ ਤਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ

ਮੈਂ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਂਗ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ
ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਚੱਕੀ ਵਿਚਾਲੇ ਪਿਸਦਾ ਰਿਹਾ
ਪਰ ਦਸਵੀਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵਾਲ਼ ਕੱਟੇ ਹੋਣ 'ਤੇ
ਭਾਈ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪਰਸ਼ਾਦ ਦੇਣੋਂ ਹੀ ਨਾਂਹ ਕਰ 'ਤੀ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਚਾਨਕ ਸੋਚਿਆ ਕਿ
ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੱਬ ਹੈ
ਜੋ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ
ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਰੱਖੀਆਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ
ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਰ ਕਿਰ ਗਈਆਂ
ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਧਰਮ ਗੁਆਚ ਚੁੱਕਾ ਸੀ
ਰੱਬ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਗਰਕ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ
ਪਰ ਉਹਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਜੇ ਵੀ ਜੀਂਦੀ ਸੀ
ਤੇ ਇੰਝ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ
ਬੜਾ ਚਿਰ ਜਾਂਗਲੀ ਬੱਦਲ ਗਰਜਦੇ ਰਹੇ

ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਢਾਈ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ
ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਗਦੇ ਵੇਖੇ
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੁੱਢੀ ਫੱਫੇਕੁਟਣੀ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ
ਮੌਤ ਦੇ ਵਾਵਰੋਲੇ ਚੀਖ਼ਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖੇ
ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ 'ਸ਼ਹੀਦੀ ਫੰਡਾਂ' ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ
ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਡਾਲਰ ਹੜੱਪ ਹੁੰਦੇ ਦੇਖੇ
ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਟੂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ
ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਣ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਦਾ
ਜੋ ਉਚੇ ਹੋ ਰਹੇ ਲੋਕ-ਰੋਹ ਦੇ ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ
ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਨਾਲ ਤਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ
ਜੋ ਡੁੱਬਦੀ ਹੋਈ ਵੋਟ ਬੇੜੀ ਨੂੰ
ਧਰਮ ਦੇ ਤਿਣਕੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ

ਧਰਮ ਜੀਂਦਾ ਸੀ
ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹਈਆ ਦੀ ਡੱਬੀ ਵਿਚ
ਭੇਦ-ਭਾਵ ਵੀ ਮਲ੍ਹਮ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੀ ਦੁੱਧ ਚਿੱਟੀ ਪੱਟੀ ਸੀ

ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਕਾਲ਼ੀ ਰਾਤ ਹੈ
ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਕਸ਼ 'ਤੇ ਅੰਗ-ਸਾਕ ਭੁੱਲੇ ਹਨ
ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡੇ ਵਿਚੋਂ ਏਨਾ ਖ਼ੂਨ ਜੀਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ
ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਦਾ ਮੋਹ ਹੈ
ਨਾ ਸ਼ਰਧਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁੱਕਾ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਫੁੱਲ ਬਚਿਆ ਹੈ
ਬਚਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕੋ ਇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਕਿ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਸੰਕਲਪ

ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ
ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਜੇਬ 'ਚ ਪਿਆ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ
ਚੰਗੇਜ਼ ਖ਼ਾਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਸਾਡੇ ਹੀ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਕਟਾਰ

ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ 'ਚ ਝੁਲਦੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ
ਤੀਲ੍ਹੋ ਤੀਲ੍ਹ ਹੋਏ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ
ਹਾਰ ਨੂੰ ਅਸੀਂ 'ਸਤ ਵਚਨ' ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ
ਤੇ ਇੰਝ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਖ਼ਾਬ ਸਾਡੇ ਪਰਾਂ ਨੂੰ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ

ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸਦੀਆਂ ਅਸੀਂ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਰਸਮ 'ਚ
ਨਿਰਵਿਘਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ
ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਪੈੜ
ਜੋ ਅਸੀਂ ਪਲਕਾਂ ਦੇ ਸਵੇਰਿਆਂ 'ਚ ਸਿਰਜੇ ਸਨ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਰਸਤਿਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਕਥਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ
ਇਹ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਲਾਂਡਰੀ ਨੂੰ ਧੋਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਤਾ ਸੀ
ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ
ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਮਸ਼ਾਲ ਤਾਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ
ਖ਼ੁਦ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ

ਮਾਰਕਸ ਵਿਚਾਰਾ ਤਾਂ ਬਥੇਰਾ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ
ਕਿ ਰਾਜ ਬੰਦੇ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਨਹੀਂ

ਸਗੋਂ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਵਾਂਗ ਹੈ
ਜੋ ਕਾਠੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਵੇ ਵੀ
ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਲੱਦਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ
ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਟੁੱਟਦੇ ਹਨ
ਤੇ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉਹ ਰਾਜਧਾਨੀ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਬੇਹੱਦ ਥਾਂ ਹੈ
ਪਰ ਤਾਏ ਗੁਲਜ਼ਾਰੀ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਝਾੜੂ ਹੈ
ਜਾਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਦਿਮਾਗ਼ਾਂ 'ਚ ਰੀਂਘਦੀ ਹੋਈ ਗੰਦਗੀ

ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੱਚੇ ਰਸਤਿਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਪੁਰਖੇ ਚਲਦੇ ਰਹੇ
ਤੇ ਅਸੀਂ ਚੱਲਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲ਼ ਰਹੇ ਹਾਂ
ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੁੱਲਣ ਦੀ ਆਦਤ ਰਹੀ ਹੈ ਹੁਣ ਤਕ
ਅਸੀਂ ਵਿਸਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ 'ਤਿਭਾਗਾ' 'ਚ ਹੋਏ ਕਾਂਡ
ਤੇ 'ਬੋਫਰ' ਕੰਪਨੀ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਵਤੀ ਤੋਪਾਂ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਵੀ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ
ਸਾਡੇ ਲਈ ਬੀਤੇ ਦੀ ਕਬਰ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ
ਜਿਸ 'ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਖੁਸਰਿਆਂ ਨੇ
ਆਪਣੀਆਂ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਬੰਨ੍ਹਣੇ ਹਨ

ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੰਭੀਰੇ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼
ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੇ ਹੰਢੇ ਵਰਤੇ ਦਿਮਾਗ਼ਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਸੀ
ਤੇ ਅਜਿਤਾ ਮੈਨਨ ਦਾ ਯਾਤਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭੰਨਿਆ ਸਰੀਰ
'ਲੋਕਰਾਜ' ਦੇ ਬਿਫ਼ਰੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਦਾ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਲਿਤਾੜਿਆ

ਧਰਤੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਵਿਰਾਨ ਟੁਕੜਾ ਸੀ
ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਚੰਨ ਨੂੰ
ਜਦੋਂ ਹਾਕਮ ਉਧਾਲ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
ਤਾਂ ਅਸੀਂ 'ਬਹੁਤ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ' ਆਖ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ
ਚਾਨਣੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਵਿਰਲਾਪ

ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵਿਹੜਿਆਂ 'ਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ
ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਕਣੀ ਦੇ ਗੀਤ ਨਹੀਂ ਵਰ੍ਹਦੇ
ਸਗੋਂ ਜ਼ਿਬਾਹ ਹੋਈਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਦੇ ਅਰਥ
ਘੱਟੇ ਤੇ ਧੁੱਦਲ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮਦੇ ਹਨ
ਤੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਾਲਮ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ
'ਹਊ ਪਰ੍ਹੇ' ਆਖਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੇ
ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਲਿਤਾੜਿਆ ਹੈ ਸਾਨੂੰ
ਆਪਦੇ ਹੀ ਡਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ

ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਲਸਾਂ ਹੇਠ ਬੈਠਣਾ
ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਪਊ
ਕਿ ਚਿੱਟੀ ਚਾਨਣੀ 'ਚ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਖੇਤ
ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਰਗੇ ਪੁੱਤ ਕਿਸ ਕਤਲ ਕੀਤੇ

ਸਾਨੂੰ ਨੱਪਣਾ ਹੀ ਪਊ ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ
ਕਾਤਲ ਦੀ ਪੈੜ ਦਾ ਖ਼ੁਰਾ
ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਪਊ
ਕਿ ਸੂਰਜ ਸਾਡਾ ਭਰਾ ਹੈ ਤੇ ਧਰਤੀ ਸਾਡੀ ਮਾਂ
ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ
ਸਾਡਾ ਦੋਸਤ ਨਹੀਂ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ
ਸਾਡਾ ਦੋਸਤ ਨਹੀਂ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ

ਭਾਰਤ ’ਚ ਮਿਰਜ਼ਾ

ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਸੌਂਦਾ
ਉਹਨੂੰ ਰਾਈਫ਼ਲਾਂ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ
ਉਹਦੇ ਭਾਣੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਜੰਡ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਾਰ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ

ਪਰ ਵਿਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ
ਡਾਲਰਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰ ਮੂਹਰੇ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਖਲੋਤੇ ਹਨ
ਕਿ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੇ ਤੀਰ, ਇਕੱਲੇ ਹੁਣ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਲਾਸ਼ ’ਚੋਂ ਉਠਦੀ ਭਾਫ਼ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਹੱਥ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ
ਪਰ ਮਿਰਜ਼ੇ ਕੋਲ ਸਿਵਾ ਲੜਨ ਦੇ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਵੀ ਕੀ ਹੈ
ਕਿ ਘਰੇ ਬੈਠ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਅਚਿੰਤੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਨੇ ਉਸ ’ਤੇ ਟੁੱਟ ਪੈਣਾ ਹੈ
ਤੇ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦਾ ਮੌਲਵੀ
ਉਦੋਂ ਵਾਂਗ ਹੁਣ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲਿਆਂ ’ਚ ਲੁਕ ਕੇ
ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਮਨਚਾਹੇ ਕੱਚੇ ਤੇ ਖੋਟੇ ਰੰਗਾਂ ’ਚ ਬਦਲਦਾ ਹੈ
ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵੇ

ਉਸ ਪਾਰ ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਇਸ ਪਾਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤਾਂ ਹੈ
ਪਰ ਖਾਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਹਨ
ਜਾਂ ਰਫ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸਹਿਮ ਵਰਗੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦਾ ਭਉ

ਉਂਝ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ
ਨਾ ਭਉ ’ਚ ਪਵਣ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮਰੇ ਪੰਛੀ
ਚਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੇ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਅੰਗ ਸਾਕ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਣੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਸੋਨ ਚਿੜੀਆਂ ਦੀ ਖਹਿਬਾਜ਼ੀ ਨੇ
ਹੁਣ ਤੀਕ ਸਫ਼ੈਦ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਂਗ ਕੋਰੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ
ਸਗੋਂ ਖਰੀਦੀ ਹੋਈ ਭਾੜੇ ਦੀ ਖੱਚਰ ਹੈ
ਜਿਸ ਕੋਲ ਨਾ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ
ਨਾ ਲੂਣ ਦੇ ਖੁਰ ਜਾਣ ਦਾ ਝੋਰਾ ਹੈ

ਉਂਝ ਭਲਾ! ਆਹ ਡਾਂਡੀ ਸਫ਼ਰ ਕੀ ਵਸਤ ਹੈ
ਮਿਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮੌਤ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹਰਫ਼ੇ ਆਖ਼ਿਰ
ਜਾਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀ ਕੈਦ ’ਚ ਗੁੰਮ ਹਉਕਿਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ
ਉਂਝ ਭਲਾ ਜੇ ਸੋਚੀਏ ਤਾਂ
ਮਾਸੀ ਬੀਬੋ ਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ’ਤੇ ਲਿਖੇ ਬੋਲ
ਨਾ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵਿਹਲ ਹੈ
ਨਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਕੋਲ ਪਾਰਖੂ ਅੱਖ ਹੈ

ਇਸੇ ਲਈ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਮਿਰਜ਼ਾ ਭਾਈ ਬੰਦਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ
ਇਸ ਖ਼ੂਨੀ ਗੁਸਲ ਦੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਕਦੋਂ
ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੀ ਸੂਹੀ ਕਮਾਨ ’ਚ ਬਦਲਣਾ ਹੈ
ਕਿ ਇਸ ਪਾਸ਼ ਪਾਸ਼ ਹੋਈ ਕੋਹੀ ਚਿੜੀ ਦਾ
ਕੀ ਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੇ ਹੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ

ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਮਿਰਜ਼ੇ ਨੇ ਹਾਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ
ਉਸ ਲੈਣਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ
ਜੋ ਉਹਦੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ
ਲੰਡਿਆਂ ’ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ
ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਲੰਡਿਆਂ ’ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਹਨੇਰਾ

ਮੈਂ ਜਿਸ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਉਹ ਇੱਥੇ ਹੀ ਕਿਤੇ
ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤ 'ਤੇ
ਇਸ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਜਿਹੇ 'ਚ ਉੱਗਿਆ ਹੈ
ਉਂਝ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੰਗੀਨ ਤੱਟਾਂ 'ਤੇ
ਇਸ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਬੀਜ
ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਹੈਡਗਵਾਰ ਨੇ ਜਥੇਬੰਦ ਰੂਪ 'ਚ ਬੀਜੇ ਸਨ
ਇਸ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬਾਲਕ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਗ਼ਰਕ ਰਹੀ ਦਲਦਲ 'ਚ ਫ਼ਾਬੇ ਹਨ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ 'ਚ ਭਟਕੇ ਰਾਹੀ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਖੁਚੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ
ਸਹਿਕ ਰਹੇ ਬਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਅਰਘ ਨੇ
ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਖੁਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਸਤੇ ਵਿਚ ਟੁੱਟ ਰਹੀ
ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਮੋਰਨੀਆਂ ਹਨ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਾਮਰਾਜੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦਾ ਅਜ਼ਮਾਇਆ ਕੈਪਸੂਲ ਹੈ
ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਤੀਸਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ
ਵਿਰੋਧਾਂ ਦੇ ਝੰਡਿਆਂ ਨੂੰ
ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਨਸਲਾਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਦੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ
ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਰੌਅ ਨਹੀਂ

ਸਗੋਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਫ਼ਹਿਰਿਸਤ ਹੈ
ਮਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਖਟਾਸ ਜਾਗ
ਮਤੇ ਉਹ ਜਾਣ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਰ ਬੰਦੂਕ ਪਿਛਲਾ ਹੱਥ ਯੋਧਾ ਨਹੀਂ
ਪਰ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਗਾਡੀਵਾਨ ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ
ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਬਲ਼ਦੇ ਟਾਇਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਣਗੇ
ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਦੀਆਂ ਬਲਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਬੋਦੀ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ ਹੈ
ਜੋ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜਥੇਬੰਦ ਚਾਨਣ ਵਰਗਾ ਲਹੂ
ਕਦੋਂ ਤੀਕ ਇਸ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਡਰਿਆ ਰਹੂ
ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀ 'ਚ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਮ
ਕਦੋਂ ਤੀਕ ਡਰਿਆ ਰਹੂ
ਕਦੇ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੂ
ਜੋ ਸੀਤ ਨ੍ਹੇਰੇ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਊ
ਆਸ ਦੀ ਇਸ ਫੁਲਕਾਰੀ 'ਚ ਬੈਠਾ ਮੈਂ
ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ

ਉਦੋਂ ਤੇ ਅੱਜ

ਪਿਆਰ ਬਰਸਾਤ ਵਾਂਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ
ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋੜਾਂ ਥੋੜਾਂ ਦੇ ਗੁਦਾਮ ਵਿੱਚੋਂ
ਗ਼ਮਲੇ ਵਾਂਗ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਧਰਤ ਉਚੇ ਨਛੱਤਰੀਂ ਵਸਦੀ ਸੀ
ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਲਾਈਡਾਂ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤੱਕਿਆ
ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦੇ ਤੰਦੂਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਵਾਂਗ ਸੜ ਕੇ ਵੀ
ਸਤਾਰਾਂ ਤੇ ਇਕੀ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਬੈਰਾਗੀ ਮਨ ਨਾਲ ਤੁਰ ਕੇ ਵੀ ਦੇਖਿਆ
ਪਰ ਵਾਹ ਵਾਹ ਦੇ ਫੁੱਲ ਕਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਨਾ ਬਣੇ
ਇਸੇ ਲਈ ਹੇ ਸਤਨ ਵਾਂਗ ਸੌਂ ਰਹੀ ਧਰਤੀ
ਮੈਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਕਵਿਤਾ ਕਦੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ

ਕੀ ਇਹ ਮੀਂਹਾਂ ਹੇਠ ਗਿੱਲੇ ਹੋ ਗਏ ਗੀਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ
ਜਾਂ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਉਡੀਕ ਰਹੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ
ਜਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਦਿਆਲੇ 'ਚ ਕਾਮਰੇਡ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਵੀ
ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੰਗ ਹੇਠ ਦਬ ਜਾਣ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ
ਖੂਹ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਖੂਹ 'ਚ ਪਾ ਕੇ 'ਅੰਨ-ਦਾਤਾ' ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਲੈਣਾ
ਤੇ ਖਰਾਦਾਂ 'ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਜਦੋਂ
ਜੀਣ ਜੋਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ
ਕੀ ਇਹੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ

ਗੋਲ਼ੀ ਇਧਰੋਂ ਚੱਲੇ ਜਾਂ ਉਧਰੋਂ
ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਤਾਂ ਚੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ
ਕੇਵਲ ਵੋਟ ਦੀ ਪਰਚੀ ਹੱਸਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪਰਚੀ ਵਰਗੇ ਲੋਕ
ਪਰ ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ
ਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਉਡੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਤੁਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ
ਅਣਖ ਨਾਲ ਸਿਰ ਉਚਾ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮਾ
ਮੰਗੂਵਾਲ ਜਾਂ ਕਾਲ਼ੇ ਸੰਘਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪਿੰਡ

ਪਰ ਮਕਾਨ ਹਨ ਕਿ ਬਦਲਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ
ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ
ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਰਾਪ ਹੈ
ਕਿ ਇੱਥੇ ਦਿਨ, ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੇ ਰੁੱਤਾਂ ਦੇ ਨਾਮ
ਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਧਰਮਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰਦੇ ਹਨ
ਪਰ ਅਹੁ ਚਹਿਕ ਰਹੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਕਸਮ
ਰਾਹ ਸਦਾ ਕੱਚੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ
ਰਾਹ ਸਦਾ ਕੱਚੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ।

ਪਰਵਾਸ

(ਕਵਿਤਾਵਾਂ)

ਅਹਿਸਾਸ

ਮੈਂ ਨੀਂਦ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹਾਂ
ਇਕ ਸੁਪਨਾ ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਦਸਤਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ
ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਬਾਲ ਵਿਲਕਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਮੋਈਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਜਾਗ ਉਠਦਾ ਹੈ
ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਭਟਕਦਾ ਚੰਨ ਮੈਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹੈ
ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਬੀਤ ਰਿਹਾ ਹਾਂ

ਕਿਤੇ ਉਹਨੇ ਚਲਦੀ ਸੜਕ 'ਤੇ
ਥੁੱਕ ਨਾ ਸੁੱਟਿਆ ਹੁੰਦਾ
ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੋਰ ਹੋਣੀ ਸੀ
ਜਦੋਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਨੰਗੇ ਜਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ
ਨਿਊਨ ਬੱਤੀਆਂ ਯਾਦਾਂ 'ਚ ਡੂੰਘੀਆਂ ਲੱਥੀਆਂ
ਨਾਸ਼ਤੇ, ਕੰਮ ਤੇ ਨੀਂਦ ਨੇ ਏਨਾ ਸਤਾਇਆ ਕਿ
ਸੈਵਨ ਅਲੈਵਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਵੀ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੇਹੂਦਾ ਲਗਦੀ ਹੈ
ਉਹਦੀ ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਤੋਂ
ਮੇਰੇ ਘਰ 'ਚ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਬਣਨ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼
ਮਹਿਜ਼ ਦੁਸ਼ਯੰਤ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦੰਭ ਲਗਦੀ ਹੈ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ 'ਚ
ਦੁਸ਼ਯੰਤ ਤੇ ਉਹਦੀ ਦਿੱਤੀ ਮੁੰਦਰੀ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਹਨ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ
ਕਿਸੇ ਰਸਾਲੇ ਲਈ ਚੰਦਾ

ਜਾਂ ਭੈਣਾਂ ਲਈ ਰੱਖੜੀ ਦੀਆਂ ਰਸੀਦਾਂ ਹਨ
ਉਂਝ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜਾ ਕੁਝ ਹੈ
ਮਸਲਨ!
ਮੈਂ ਬੰਦੇ ਵਾਂਗ ਜਿਊਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ
ਮੈਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ
ਮੈਂ ਪਾਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਨੂੰ ਖ਼ਤ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ
ਪਰ ਹਾਇ!
ਇਹ ਡਾਲਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਪਈਆਂ 'ਚ ਗਿਣਨ ਦੀ ਜਾਚ
ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਤੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਸਲੇਮ ਦਾ ਰਸਤਾ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ

ਉਂਝ ਇਥੇ ਮੁਰਦੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦੇ
ਬਸ ਐਵੇਂ ਚਰਚ 'ਚ 'ਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਹੈ
ਤੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮਰਿਆ, ਮੇਰੇ ਯਾਰੋ!
ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਕਿ ਕੰਬੋਜ ਹੁੰਦਾ ਸੀ
ਜੋ ਯਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਫੜ੍ਹ ਕੇ
ਮੋੜਨੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ

ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਕਿ ਪਾਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਮਿੰਦਰਜੀਤ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ
ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਬੋਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ
ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਕਿ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਕੋਲ
ਉਸ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ

ਬਸ ਇਹ ਨਾ ਭੁੱਲਣਾ ਮੇਰੇ ਯਾਰੋ
ਕਿ ਕੰਬੋਜ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ
ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਸੀ
ਕਿ ਉਹ...

ਕਰਨਲ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਲਈ

ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ
ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਅੱਜ ਨਜ਼ਮ ਲਿਖਣੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨੇ
ਤੇਰੀ ਮਾਸੂਮ ਮੁਸਕਾਨ ਵਾਂਗ ਮੁਸਕਰਾਉਣਾ ਹੈ

ਮੈਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਵਾਂਗ
ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹਰ ਪਲ
ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤਰਦੀਆਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਲਹਿਰਾਂ
ਜਾਂ ਡੋਲ ਰਹੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ
ਅਸਤ ਹੁੰਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ
ਜਾਂ ਫਿਰ 101 ਹਾਈਵੇ ਦੇ ਪੁਲਾਂ ਥੱਲਿਉਂ ਲੰਘਦੇ
ਕੰਬ ਰਹੇ ਚੰਨ ਦੀ ਚਾਦਰ ਨੂੰ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਤੂੰ ਜੀ ਭਿਆਣੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ
ਆਪਣੀ ਤੋਤਲੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ
ਸੁਬ੍ਹਾ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਕੰਮ ਨਾਲ ਥੱਕੇ ਅੰਗ
ਭਾਵੇਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਤੋਂ
ਪਰ ਰੂਹ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਦਾ
ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਖੇੜਾ ਹੈ

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ
ਕੁਝ ਵੀ ਸੁਹਣਾ ਤੱਕਦਾ ਹਾਂ
ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ
ਐਨ ਧੜਕ ਰਹੇ ਦਿਲ ਵਾਂਗ

ਉਂਝ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ
ਅੱਜ ਇਹ ਨਜ਼ਮ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ
ਜੇ ਇਹ ਨਜ਼ਮ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾ ਸਕੀ
ਸੜ ਰਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਜੰਗਲ ਤੋਂ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਮਾਸੂਮ ਅੱਖਾਂ 'ਚ
ਅੱਖਾਂ ਪਾ ਤੱਕ ਸਕਾਂਗਾ

ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਨਜ਼ਮ
ਹਾਰ ਗਈ ਚਾਨਣ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕੋਲੋਂ
ਤਾਂ ਬਸ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰੀਂ!
ਤਾਂ ਬਸ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰੀ!!

ਸਾਨਫ਼ਰਾਂਸਿਸਕੋ ਦੀ ਸ਼ਾਮ

ਸੜਕਾਂ ਉਪਰ ਬੰਪਰ ਨਾਲ ਬੰਪਰ ਲੱਗਾ ਹੈ
ਰੇਡੀਓ ਬੋਲਿਆ ਹੈ
ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਤੇ ਬੱਚੇ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਕਲ ਆਏ ਹਨ
ਗਰੌਸਰੀ ਸਟੋਰਾਂ 'ਤੇ ਲੰਮੀ ਭੀੜ ਹੈ
ਕਾਫ਼ੀ ਤੇ ਡੋਨਟ ਹਾਊਸ ਦੀ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਤੱਕਣ ਵਾਲੀ ਏ
ਡੇਟਸ ਆਪਣੇ ਲਈ ਚੰਗੀ ਡਿਸਕੋ
ਜਾਂ ਰੈਸਤਰਾਂ ਲੱਭ ਰਹੀਆਂ ਹਨ
ਇਕੱਲੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਚਿਤ ਉਦਾਸੀ ਨਾਲ
ਘਰਾਂ ਦੇ ਕੋਨਿਆਂ 'ਚ ਸਿਮਟੇ ਬੈਠੇ ਹਨ
ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ
ਗਿਰਜੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਵਾਂਗ ਸੰਗੀਤਕ ਲਹਿਰਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਅਣਪਿਆਰੇ, ਅਣਲੋੜੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ
ਨੀਝ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ
ਖ਼ਲਾਅ ਦੀ ਦੂਰੀ ਨਾਪ ਰਹੇ ਹਨ
ਦੂਰ ਪਹਾੜੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸੂਹੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਵਾਂਗ ਲਪੇਟ ਲਿਆ ਹੈ
ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜੈਮ ਤੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ
ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਾਇਆਂ 'ਚ ਘੁਲ਼ ਗਈ ਹੈ
ਦੂਰ ਕੋਈ ਵਾਇਲਨ 'ਤੇ ਗਾ ਰਿਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਣਹੰਢਾਏ ਸਾਲ ਗਿਣ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ

ਨਿਊਨ ਬੱਤੀਆਂ ਨੇ ਸੜਕਾਂ, ਪਾਰਕਾਂ ਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿੱਥਾਂ ਨੂੰ
ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਨੁਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ

ਬਿਲਕੁਲ ਉਂਝ ਜਿਵੇਂ ਕੂੰਜਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਘੁਸਮੁਸੇ 'ਚ
ਬੇਸੰਗਤੀ ਵੀ ਬੰਸਰੀ ਦੀ ਹੇਕ ਬਣਦੀ ਹੈ
ਤੇ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੁਰਖ਼ੀ ਬਾਅਦ
ਰੇਡੀਉ 'ਤੇ ਸਟੀਵੀ ਵਾਂਡਰ ਦਾ ਗੀਤ ਗੂੰਜ ਰਿਹੈ
ਮਕਡਾਨਲ, ਪੀਜ਼ਾ ਹਟਸ ਤੇ ਲੰਗਵਾਹ ਕਿਚਨ
ਭੀੜ ਨਾਲ ਅੱਟੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ

ਰੈਡ ਕੋਚ ਬਾਰ ਸ਼ਰਾਬੀ ਪਲਾਂ ਵਿਚ
ਅਲਸਾਈ ਜਿਹੀ ਲੇਟੀ ਹੈ
ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਕੇਟਿੰਗ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ
ਦਿਨ ਦੇ ਬੁਢਾਪੇ ਨੂੰ
ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਚਾਦਰ ਨਾਲ ਢੱਕ ਰਹੀਆਂ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਅਚਾਨਕ
ਸਿੰਕ 'ਚ ਪਏ ਭਾਂਡਿਆ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਹਨ
ਲਗਦੈ ਸ਼ਾਮ ਉਤਰ ਆਈ ਹੈ।

ਕੁਲੰਬਸ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ

ਕੁਲੰਬਸ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਭਾਰਤ ਸੀ
ਅਤੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਅਮਰੀਕਾ
ਜਿਸਮ ਦੇ ਇਸ ਪਾਰ ਕੁਲੰਬਸ ਹੈ
ਰੂਹ ਦੇ ਉਸ ਪਾਰ ਕੁਲੰਬਸ ਹੈ

ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਛਾਨਣੀ 'ਚ ਛਣਦਾ
ਗ਼ਰੀਬ ਕੁਲੰਬਸ ਜਦੋਂ ਘਰੋਂ ਤੁਰਿਆ ਸੀ
ਤਾਂ ਜੇਬ 'ਚ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਡੁੱਬ ਰਿਹਾ ਸੂਰਜ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਸਗੋਂ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਕੋਠੀ ਬਣਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸੀ

ਮਾਂ ਨੇ ਵਿਦਾਈ ਹੰਝੂਆਂ 'ਚ ਕਿਹਾ ਸੀ
ਵੇਖ ਪੁੱਤ ਕੋਠੇ ਜਿੱਡੀਆਂ ਤਿੰਨ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਨਾ ਭੁਲਾਵੀਂ
ਤੇਰੀ ਟਿਕਟ ਲਈ ਗਹਿਣੇ ਪਿਆ ਖੇਤ
ਤੇਰੇ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਸੁੱਖ ਮੰਗਦਾ ਹੈ
ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ 'ਚ ਚਲਦਾ ਅਫ਼ੀਮ ਦਾ ਲਹੂ
ਹੁਣ ਹੋਰ ਬੋਝ ਝੱਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੈ
ਤੇਰੇ ਨਿੱਕੇ ਵੀਰ ਪੰਮੇ ਦਾ ਬਚਪਨ ਡੰਗਰ ਚਾਰਦੇ
ਕਿਤੇ ਡੰਗਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ
ਕਿ ਇਸ ਵਾਰੀ ਤਕਾਵੀ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ
ਕਿਤੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੀਆਂ ਝਿੜਕਾਂ ਨਾ ਹੋ ਨਿਬੜੇ
ਕੁਲੰਬਸ ਨੂੰ ਐਨ ਯਾਦ ਹੈ
ਨਾਨੇ ਦਾ ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ ਮਾਂ ਲਈ ਦਿਹਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ
ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਵਿਦਾਈ ਘੜੀਆਂ ਨੂੰ

ਭੁੱਖੇ ਮੰਗਤੇ ਵਾਂਗ ਨਿਹਾਰਦੇ ਰਹਿਣਾ
ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਠਿਆਨੀ ਮੇਰਾ ਵੀ ਨਸੀਬ ਬਣੇ
ਕਾਲਜ ਦੀ ਕੰਟੀਨ ਵਿਚ ਦੋਸਤਾਂ ਸੰਗ ਬੈਠ ਕੇ
ਟੈਨੀਸਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਓਡ ਟੂ ਓਸ਼ਨ' ਵਿਚਾਰਦੇ ਕਹਿਣਾ
ਕਿ ਦੋਸਤੋ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਚਾਹ ਨਹੀਂ ਪੀਤੀ
ਅਤੇ ਸੱਖਣੀ ਜੇਬ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਨੂੰ
ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝੂਠ ਦੀ ਕਿੱਲੀ 'ਤੇ ਟੰਗਣਾ

ਉਹਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਹਾਂ...ਉਹਨੂੰ ਐਨ ਯਾਦ ਹੈ
ਉਹਦੀ ਪਲੇਠੀ ਮੁਹੱਬਤ
ਕਿੰਝ ਜਾਤਾਂ, ਗੋਤਾਂ ਦੇ ਬਹਾਨੇ
ਉਹਦੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਪੈਲੀ ਦੀ ਸੁਰੰਗ ਹੇਠ ਦੱਬੀ ਗਈ ਸੀ

ਉਦੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਟਾ
ਨਾ ਧੌਲ਼ੇ ਬਲਦ ਦੇ ਸਿੰਗਾਂ ਹੇਠ ਧਰਤੀ ਹਿੱਲੀ ਸੀ
ਬਸ ਐਵੇਂ ਦਿਲ ਦਾ ਆਹ ਫ਼ਾਲਤੂ ਜਿਹਾ ਦੀਵਾ
ਬਿਨ ਤੇਲ ਹੀ ਮਚਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ
ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਬਰਾਤੀਆਂ ਦਾ ਹਾਸਾ
ਉਹਦੇ 'ਤੇ ਗੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਰਸ ਰਿਹਾ ਸੀ
ਉਦੋਂ ਉਹ ਡੀਜ਼ਲ ਦੀ ਕਤਾਰ 'ਚ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ

ਅਤੇ ਕੁਲੰਬਸ ਮਹਾਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ 'ਚ ਸਾੜੇ ਉਹਦੇ ਉਨੀਂ ਵਰ੍ਹੇ
ਤੇ ਦਿਹਾੜੀ ਜਾਣ ਵਾਂਗ ਕਮਾਈਆਂ ਉਹਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ
ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਹੀ ਖਚਰਾ ਹਾਸਾ ਹੱਸੀਆਂ

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਗੁੰਬਦ 'ਤੇ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਪੀਲਾ ਜਿਹਾ ਚੰਨ
ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਫ਼ੌਜੀ ਦੀ ਬੰਬੀ 'ਤੇ ਠਹਿਰ ਗਈ ਰਾਤ
ਕੁਲੰਬਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਪਾਸ਼-ਪਾਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ
ਦਿੱਲੀ ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਪੜਨ ਤੀਕ ਉਹਨੂੰ ਲੱਗਿਆ
ਉਹਦੀ ਪੈਂਟ ਕਮੀਜ਼ ਫ਼ੈਸ਼ਨ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਨੰਗ ਢੱਕਦਾ ਕੱਚ ਹੈ
ਤੇ ਉਹਦੇ ਹਰ ਗੋਰੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੱਥ
ਬਸ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ
ਸੇਨ ਹੋਜ਼ੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਉੱਗਿਆ ਹੁਸਨ
ਉਹਨੂੰ ਚਕਾਚੌਂਧ ਦੀ ਸਿਲਕਨ ਵੈਲੀ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ
ਟਿੱਲਰ 'ਚ ਭਾਨ ਗਿਣਦੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ
ਜਿਸਮਾਂ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੂੰ ਪਲੋਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ
ਪਰ ਉਨੀਂਦਰੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਤੇ ਉਹਦੇ ਪਿੰਡੇ 'ਚ ਉੱਗ ਆਏ
ਪਿੰਡੋਂ ਅਪੜੇ ਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਨੌਕਦਾਰ ਦੱਬ ਵਿਚ
ਇਹ ਅਸਾਧਾਰਨਤਾ ਵੀ ਨੀਰਸਤਾ ਦੀ ਨਾਲੀ 'ਚ ਵਹਿ ਗਈ ਸੀ

ਕੁਲੰਬਸ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਵਸਤਾਂ ਦੀ
ਸੋਨ-ਕੰਧ 'ਚ ਚਿਣਿਆ ਪਿਆ ਹੈ
ਉਹਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ
ਖੁਰਲੀ 'ਤੇ ਬੱਝੇ ਉਦਾਸ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀ ਯਾਦ
ਉਹਦੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਖੂਹ ਦਾ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ
ਮੀਂਹ ਦੀ ਤਿਲਕਣ ਵਾਂਗ ਤਿਲਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਅਚਾਨਕ ਕਾਰ ਦੇ ਸਟੇਰਿੰਗ 'ਤੇ ਮੋੜ ਕਟਦੇ
ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਕੰਬਦੇ ਹਨ

ਕੁਲੰਬਸ ਹੁਣ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਹਾਂ ਉਦਾਸ
ਪਰ ਇਹ ਉਦਾਸੀ ਬੌਧਿਕ ਮੁੱਠਮਾਰੀ ਜਿਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ
ਉਹਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਅਮੁੱਕ ਸਫ਼ਰ 'ਤੇ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼
ਉਹਦੇ ਹਾਰ ਗਏ ਬੇੜਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ

ਪਰ ਕੁਲੰਬਸ ਅਜੇ ਵੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਦੀ ਗਲਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਵਿਹਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਘੜੀ ਵਿਚ
ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸਫ਼ਰ 'ਤੇ ਨਿਕਲੇਗਾ!
ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਸਫ਼ਰ 'ਤੇ ਨਿਕਲੇਗਾ!!

ਯੂ ਹੈਵ ਏ ਗੁੱਡ ਡੇ

ਏਸ ਗੁਡ ਡੇ ਦੀ ਧੁੱਪ 'ਚ ਸੜਦਿਆਂ ਮੈਂ ਜਾਣਿਆਂ
ਕਿ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਸੀ
ਨਾ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ 'ਚ
ਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਵੀ

ਬਸ ਸਭ ਕੁਝ ਜ਼ੰਗ ਖਾਧੇ ਰੇਡੀਉ ਵਾਂਗ ਪੁਰਾਣਾ ਤੇ ਬੇਸੁਰਾ ਹੈ
ਕਦੇ ਕਦੇ ਲਗਦਾ ਹੈ
ਮੈਂ ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਲਟਕਿਆ ਮਸੀਹਾ ਹਾਂ
ਜੀਹਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀਆਂ ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ
ਤੇ ਬਾਪੂ ਦੀ ਹਰ ਸਾਲ
ਨਵਾਂ ਕਿੱਲਾ ਖਰੀਦਣ ਦੀ ਖ਼ਾਹਿਸ਼ ਨੇ
ਘੁਣ ਵਾਂਗ ਧੁਰ ਤੀਕ ਖਾ ਲਿਆ ਹੈ

ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਲਈ 'ਗੁਡ ਡੇ' ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦੀ ਜੀ-ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੀ
ਤਾਂ ਕਿ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤਾ ਦੀ ਨਹਿਰ
ਮੁਕੰਦੇ ਦੀ ਹੱਟੀ ਦੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ
ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਸਿੰਜਦੀ ਰਹੇ
ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਡਰੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ
ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਫ਼ਖ਼ਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਦੀ ਕਰ ਸਕਣ
ਤੇ ਬਾਪੂ ਦੀ ਬੱਗੀ ਦਾਹੜੀ ਦਾ ਭਰਮ ਇਸ ਕਦਰ ਬਣਿਆ ਰਹੇ
ਕਿ 'ਜਗੀਰ ਸਿਆਂ ਔਲਾਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤਾਂ ਵਰਗੀ
ਵੇਖ ਲਾ ਘਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਧੋ 'ਤਾ, ਧੋ 'ਤਾ ਕਿ ਨਹੀਂ?'

ਤੇ ਇਥੇ ਕੈਲੀਫ਼ੋਰਨੀਆ ਵਿਚ
ਵੈਂਛਲ ਡੋਨਟ ਹਾਊਸ 'ਤੇ ਡੋਲਨ ਵੇਚਦੇ
ਜਦੋਂ ਹਰ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ
'ਯੂ ਹੈਵ ਏ ਗੁਡ ਡੇ'
ਤਾਂ ਲਗਦੈ
ਹਰ ਗਾਹਕ ਧੁੱਪ 'ਚ ਸੜ ਰਿਹਾ ਪਰਿੰਦਾ ਹੈ
ਜੀਹਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ
ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਕੁੱਤੇ

ਰੋਲਜ਼ ਰਾਇਸ 'ਤੇ ਬੀਚ ਦੀ ਧੁੰਦ 'ਚ ਅਲਸਾਏ ਹੋਏ ਲੇਟਣਾ
ਪੀਜ਼ਾ ਹੱਟ ਤੇ ਡਿਸਕੋ ਡਾਂਸ 'ਚ ਮਸਤ ਹੋਏ
ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਹੱਦ ਮਿਥ ਲੈਣਾ

ਇਹ ਲੋਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਣਗੇ
ਕਿ ਕਿੰਝ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
'ਗੁੱਡ ਡੇ' ਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤਾਂ
ਇਹ ਲੋਕ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਣਗੇ
ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵੀ
ਪੋਹ ਦੀ ਰਾਤ 'ਚ ਠਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਂਗ
ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰੀਂਘ ਰਹੀ ਹੈ
ਕਿ ਸੂਰਜ ਇਥੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵੀ ਕਿਧਰੇ
ਇਕ ਲੰਮੇ ਧੁੱਧ 'ਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੈ
ਤੇ ਇੱਥੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਗੁੱਡ ਡੇ
ਪਸ਼ੂ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਖਾਣਾ ਹੈ
ਮੁਰਗੇ ਦੀ ਤਰੀ ਕਈ ਦਿਨ ਫ਼ਰਿਜ 'ਚ ਰੁਲਦੀ ਹੈ

ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਭਾਰਤ 'ਚ ਤਰਸਦਿਆਂ
ਕਦੇ ਕੁਲੰਬਸ ਬਣਿਆ ਸਾਂ

ਕੰਮ, ਘਰ ਤੇ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ
ਚੌਥਾ ਸ਼ਬਦ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਚੋਂ ਇੰਝ ਮਿਟਿਆ ਹੈ
ਜਿਵੇਂ ਵਰਖਾ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਰੇ ਛੁਪਦੇ ਹਨ
ਬੋਨਸ ਦੇ ਲਾਲਚ 'ਚ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ
ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਅੰਗ
ਮਾਂ ਦਾ ਖ਼ਤ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ
ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌ ਡਾਲਰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਕਾਰਜ
ਇੰਝ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਿਸੇ ਅਦਿਸ ਭੈਅ ਤੋਂ ਡਰਦੇ
ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ

ਡਿਸਟ੍ਰਿਕ ਮੈਨੇਜਰ ਦਾ ਫ਼ੋਨ
ਅਤੇ ਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਹੋਈ ਹਰ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ
ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਫ਼ਰਨੀਚਰ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਮੈਂ ਇੰਝ ਵੀ ਮਰ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਸੀ
ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਧੁੰਦ 'ਚ ਲਪੇਟੀ ਗੰਨੇ ਦੀ ਖੋਰੀ ਹੈ
ਜੀਹਦੇ ਕਸੀਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ
ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੀਕ ਨਿੱਕੇ ਦੁੱਖ ਵਾਂਗ
ਮੇਰੇ ਹੱਡਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਣਗੇ
ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਾ ਸੋਚਿਆ ਸੀ

ਸਵੇਰਾਂ

ਮੈਂ ਵੇਖੀਆਂ ਹਨ ਸਵੇਰਾਂ
ਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਹੇਠ ਮਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ
ਐਵੇਂ ਖੌਰੂ ਜਿਹਾ ਪਾਉਂਦਾ ਬੱਦਲ
ਤੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਾਂਗ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ
ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਭੱਜਦਾ ਰਹੇਗਾ

ਮਨ ਦਾ ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪੰਛੀ
ਤੇਰੀ ਨਾਂਹ ਦੇ ਮੂੰਹ-ਹਨੇਰੇ ਅੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲ਼ੀਆਂ 'ਚ ਹੀ ਕਿਧਰੇ
ਉਹ ਰੋਟੀ ਦਾ ਪਰਚਮ ਬਣ ਕੇ ਲਹਿਰਾਏਗਾ
ਜੀਹਨੂੰ ਤੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨੇਰੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਗਈ ਸੀ

ਲਿੰਕਨ ਦੇ ਜਿਊਂਦਿਆਂ
ਉਤਰ ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਵਾਂਗ ਬੁਝਦੀ ਜਗਦੀ ਬੱਤੀ
ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਠਾਹਰ ਬਣੇਗੀ
ਇਥੇ ਚਿੜੀਆਂ ਦੇ ਚੰਬੇ ਲਹਿਲਹਾਉਂਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਰਤਦੇ
ਬਸ ਨਿਰਲੱਜ ਚੁੰਮਣਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵਹਿੰਦੀ ਨਦੀ ਹੈ
ਜੀਹਦੇ ਮਟਮੈਲ਼ੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ ਜਿਸਮ ਦਾ ਸੁੱਚਮ ਸਿਮਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਉਂਝ ਅਜੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ
ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਭਿੱਜੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਚਲਦੀ ਹੈਂ
ਤਾਂ ਮੈਥੋਂ ਪੁੱਛ
ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ
ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਸਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ

ਉਡੀਕ

ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ
ਜੇ ਜਿਸਮ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਰਾਣੋ

ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਅਸਮਾਨ ਬਲ਼ਦੇ ਰਹੇ
ਦੀਵੇ ਟਿਮਟਿਮਾਉਂਦੇ ਰਹੇ
ਹਵਾ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਰਹੀ
ਦੂਰ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਪੈ ਰਹੀ ਸ਼ਾਮ
ਕੱਲ੍ਹ ਵੀ ਤੇਰਾ ਰਾਹ ਵਿੰਹਦੀ ਰਹੀ
ਰਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਚਿਰਾਗ਼
ਅਤੇ ਸਾਹਾਂ 'ਚ ਦਿਨ ਦਫ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ
ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਮੌਸਮ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ
ਤੇਰੇ ਰਾਹਾਂ 'ਚ ਵਿਛਿਆ ਰਿਹਾ

ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਅੱਥਰੀਆਂ ਦਹਿਲੀਜ਼ਾਂ
ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੁੱਢੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ
ਆਤਮਾ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਲ ਜੁਗਨੂੰ ਟਿਮਟਿਮਾਏ
ਤੇ ਫਿਰ ਜਿਸਮ...
ਜਿਸਮ ਦਾ ਕੀ ਏ
ਇਹ ਤਾਂ ਪਹਿਨੀਂ ਰਖਦੈ
ਸਾਊ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ
ਤੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਗ਼ਲਾਜ਼ਤ

ਅਸੁਰੱਖਿਅਤਾ

ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਉਹਲਿਆਂ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਭਾਲ਼ਦੀ
ਖ਼ਫਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਂਗੀ ਨਖਲਿਸਤਾਨਾਂ 'ਤੇ
ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਆਤਮਕ ਦੁੱਖ ਦੇ ਬਹਾਨੇ
ਲੁਕਦੀ ਰਹੇਂਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਤੋਂ
ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ
ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਦੀ 'ਚ ਰੁੜ੍ਹਦੀ
ਕਰਦੀ ਰਹੇਂਗੀ ਵਿਰਲਾਪ ਮੌਸਮਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਦਾ
ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਵਰਤਮਾਨ ਦੀ ਕਬਰ 'ਤੇ
ਰਹੇਂਗੀ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਂਦੀ
ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਰੁੱਤ ਤੇਰਾ ਹਾਣ ਬਣੇ

ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਅਤੀਤ ਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ
ਸਰਗੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਜੰਗਲ 'ਚ ਇਕੱਲਿਆਂ ਛੱਡ
ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸਰਦਲਾਂ 'ਤੇ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇਂਗੀ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਥੱਕਿਆ ਘੋੜਾ
ਤੇਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਲ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੈ

ਸਮੇਂ ਦੇ ਰੱਥ ਜੇ ਖੜ ਸਕਦੇ ਤੇਰੇ ਖਲੋਤਿਆਂ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਧੁੱਪ ਨੂੰ ਖਿਲਾਰ ਦਿੰਦਾ
ਤੇਰੀ ਉਡੀਕ ਰਾਤ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ
ਜੇ ਬਿਰਖ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਵਗਦੀ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਰੋਕ ਸਕਦੀ
ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੀ ਦਲਦਲ 'ਚ ਡੁੱਬਣੋਂ
ਜੇ ਪਹਾੜੀ ਟਿੱਲੇ 'ਤੇ ਮੈਂ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਦਾ

ਲਵਾਂਡੇ ’ਚ ਕੰਬ ਰਹੇ ਚੰਨ ਦੀ ਟਿੱਕੀ
ਜੇ ਤੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾ ਦਾ ਰੰਗ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੁੰਦਾ
ਤਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਹੋਰ ਹੋਣਾ ਸੀ
ਵਹਿੰਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਜੇ ਮੁੱਕ ਸਕਦੇ
ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਟੁੱਟੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ’ਚ ਹੀ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਜਲ

ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਪੌਣ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੁਮਕਦੀ ਹੈ
ਤੇ ਈਲੀਅਟ ਦੀ ਬੰਜਰ ਧਰਤੀ ਸਦਾ ਬਾਂਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ
ਇਸੇ ਲਈ ਮੇਰੀ ਦੋਸਤ, ਆ ਆਪਾਂ
ਸੰਧਿਆ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਸੂਰਜ ਦੇ ਸਤਵੇਂ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮੁੱਲ ਲੈ ਲਈਏ
ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬਣ ਨਿਕਲੀਏ

ਸੀਤ ਦਸੰਬਰ

ਉਮਰ ਦੇ ਇਸ ਪੜਾਅ ’ਤੇ
ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਚੁਆਤੀ ਬਾਲ਼ੀ
ਦੂਰ ਤੀਕ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਸੀ
ਰੇਤ ਹੀ ਰੇਤ ਮੇਰਾ ਨਸੀਬ ਸੀ
ਕਿਸੇ ਧੁੱਪ ਦੇ ਕਾਸ਼ਨੀ ਟੋਟੇ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਗੀਤ ਨਾ ਲਿਖਿਆ
ਮੇਰੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ’ਚ ਲਹੂ ਮੇਰਾ
ਸੀਤ ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਮਾਤਮੀ ਧੁਨ ਗਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ

ਮੌਸਮ ਦੀ ਹਰ ਕਰੋਪੀ
ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਝਰੀਟਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਰਹੀ
ਮੈਂ ਜੋ ਹਨੇਰਿਆਂ ’ਚ ਅਸਤ ਹੁੰਦਾ ਗੀਤ ਸਾਂ
ਪਲ ਪਲ ਬਿਖਰ ਰਹੀ ਹੋਂਦ
ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ’ਚ ਅੜੀ
ਕਦੇ ਪਰੀ-ਕਹਾਣੀ ਵਾਂਗ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੰਘੀ
ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ
ਰੂਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ
ਕਦੇ ਯੌਗਿਕ ਬਣੀ ਤੇ ਕਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ
ਹੁਣ ਤੇ ਜੇ ਵਕਤ ਵੀ ਆਵੇ
ਕੋਈ ਲੈ ਕੇ ਸੁਲਘਦਾ ਅਹਿਸਾਸ
ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਕੋਸਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ’ਚ
ਉਮਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਠਰਦੀ ਹੀ ਰਹੇ

ਘੋੜੇ ਦੀ ਖੁਰੀ

(ਸਤਵਿੰਦਰ ਭੰਵਰਾ ਲਈ)

ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਘੁਸਮੁਸੇ 'ਚ
ਤਲ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸੱਖਣੇ ਚਿਰਾਗ਼ ਲੈ ਕੇ
ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਤੇਰੀਆਂ ਗਲ਼ੀਆਂ ਵੱਲ ਆਇਆ
ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ਼ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਖੰਡਿਤ ਬਿੰਬ ਸਨ
ਤੇਰੀ ਅੱਗ ਤੇਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਸੂਰਜ
ਸਿਰਫ਼ ਗਲ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕੱਖ ਹੂੰਝਦਾ ਰਿਹਾ
ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੱਚੀ ਦੁੱਧ ਚਾਨਣੀ ਦਾ
ਅਜ਼ਮ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰੇ ਸਾਂ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਮਘਦੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਚੁੰਮਿਆ ਸੀ
ਉਹਦੀ ਲੋਅ ਮਰ ਗਈ ਹੈ

ਸਤਵਿੰਦਰ! ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ ਨਜ਼ਮ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਲਗਦੈ
ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਾਰਿਆਂ ਤੇ ਉਦਾਸ ਮਨੁੱਖ ਹਾਂ
ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਬੇੜੀ, ਬਾਦਬਾਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਖ਼ ਚਾਨਣੀ 'ਚ ਖੁਰ ਗਈ
ਮੈਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਅਰਘ ਪੀ ਕੇ ਵੀ ਅਧੂਰਾ ਹਾਂ
ਅਤੇ ਸੜਕ ਜੋ ਜਿਸਮਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
ਕਾਲੀ ਰਾਤੇ ਹੰਝੂ ਕੇਰਦੀ ਹੈ

ਘੋੜੇ ਦੀ ਉਹ ਖੁਰੀ, ਜੋ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਸੰਨਾਟੇ ਨੂੰ ਅਰਥ ਦਿੰਦੀ ਸੀ
ਬਿਨਾਂ ਵਿਲਕੇ ਮੇਰੀ ਵੱਖੀ 'ਚ ਖੁਭ ਗਈ ਹੈ
ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਨਿੰਮ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਦਰਦ
ਯਾਨਿ ਗ਼ੈਰਾਂ ਦੀ ਮਹਿਫ਼ਲ ਦੇ ਵਸਲ ਦਾ ਮੁੱਲ
ਮੇਰੇ ਹੀ ਜਿਸਮ ਦੇ ਅੰਗਾਂ 'ਚੋਂ ਤਰਨਾ ਸੀ

ਖਲੋਤੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲ਼ੀਏ
ਉਡੀਕ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਕਿ ਪਲਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ
ਉਮਰ ਦੀ ਵਿਆਕਰਣ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ
ਕਿ ਕਾਈ ਨੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਦਰਿਆ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਸਮਝ ਬੈਠੀ

ਨਾ ਤੇਰੀ ਵਫ਼ਾ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕੋਈ
ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਤ ਜਿਹਾ ਮਿਹਣਾ
ਅਫ਼ਸੋਸ! ਤੂੰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਮਿਰਗ਼ ਨੂੰ
ਜੀਣ ਦਾ ਸੱਚ ਸਮਝ ਬੈਠੀ
ਤੇ ਵਫ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ
ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਕੇਸਾਂ 'ਚ ਰੁਲਦਾ ਸੰਧੂਰ ਹੈ ਕੇਵਲ
ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਭੂਗੋਲ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹੇ
ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ 'ਚ ਗੁੰਮਣ ਲਈ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਟੀ.ਵੀ., ਸੋਫ਼ੇ, ਫ਼ਰਿਜ ਤੇ ਵੀ.ਸੀ.ਆਰ. ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਨਾ, ਹਰ ਛਿਣ ਕਿਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ
ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਤ੍ਰੇਲ ਤੁਪਕੇ
ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਉੱਗੇ ਸੂਰਜ ਤੇ ਕੱਚੀ ਉਮਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ
ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਜੀਣ ਤੇ ਤਰਲੇ ਜਿਹਾ ਸਮਝੌਤਾ

ਮੇਰੀ ਦੋਸਤ! ਕੀ ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ? ਠੰਢੇ ਅਤੇ ਬਲ਼ਦੇ ਸਿਵੇ
ਕਿ ਧੂੰਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਜਿਸਮ ਦੀਆਂ ਪਾਥੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਸੋਚਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਹੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਰਨ ਤੋਂ ਡਰ ਜਾਣ ਵਾਲ਼ੀਏ
ਆਹ ਲੈ ਫੜ੍ਹ ਮੇਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਲਹਿਲਹਾਉਂਦੇ ਖੇਤ
ਕਿਤੇ ਤੇਰੀ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਦੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਬੁਝਣ ਲੱਗਣ
ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ
ਤੈਨੂੰ ਲੋਅ ਕਰਨਗੇ, ਤੈਨੂੰ ਲੋਅ ਕਰਨਗੇ

ਆਦਿ ਵਾਸੀ ਮੈਂ

ਉਹ ਕੁੜੀ ਜੋ ਸਿਰਫ਼
ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਸੀ
ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਅਬਾਬੀਲ ਬਣ ਕੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ

ਉਹਦੇ ਜਿਸਮ ਦੀ ਜੁੰਬਸ਼
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਬਣ ਗਈ ਏ
ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ
ਉਹ ਮੇਰੇ ਜਿਸਮ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ
ਡੁੰਘੀ ਉਤਰ ਆਈ ਹੈ

ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਸ਼ ਹੈ
ਨਾ ਕੰਡੇਦਾਰ ਤਾਰਾਂ 'ਚ ਉਲਝੀ
ਵਰਜਿਤ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀ
ਉਹਦੇ ਮਿੱਸੇ ਜਿਹੇ ਕੇਸ
ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਬਰੀਕ ਸੁਰਮੇ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ
ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਮੈਂ ਡੁੰਘੇ ਲੱਥਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ

ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਐਨ ਆਪਣੇ ਗਰਮ ਹੱਥਾਂ ਦੀ
ਪਰਤ ਵਿਚਕਾਰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਨਾ
ਬਰਫ਼ ਵਾਂਗ ਕਤਰਾ-ਕਤਰਾ ਪਿਘਲਦੀ
ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਦਿਸ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚੋਂ
ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਝੱਗ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਨਾ
ਮੈਂ ਉਸ 'ਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੁੱਬਣਾ ਚਾਹੁੰਨਾ

ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਜਹਾਜ਼ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ,
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਲਹਿਰ ਗੁੰਮ ਜਾਵੇ
ਅਨੰਤ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ,
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ
ਕਿਸੇ ਸਾਊ ਜਿਹੇ ਬੀਬੇ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਤਾਣ ਕੇ ਛਤਰੀ
ਉਹਦੇ ਜਿਸਮ/ਰੂਹ ਦੀ ਪਾਕਿ ਕਿਤਾਬ ਖੋਲ੍ਹਾਂ
ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਛਾਂ
ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਮੈਲ਼ੀ ਨਾ ਕਰੇ
ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ
ਹਰ 'ਪਾਪ'
ਪੂਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ

ਇਸੇ ਲਈ ਹੇ ਸਾਊਓ
ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਸੇ ਮੁਕੱਦਸ
ਆਇਤ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ

ਅੱਜ ਦੇ ਸੂਰਜ

ਜਦ ਧਰਤੀ ਮੁਸਕਾਏ ਅੰਬਰ ਸੋਗ ਕਰੇ।
ਗ਼ਮ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਸਾਏ ਧਰਤੀ ਆਪ ਜਰੇ।

ਤੇਰੀ ਧੁੱਪ ਦੀ ਉਮਰ ਬੜੀ ਹੀ ਛੋਟੀ ਹੈ
ਧਰਤੀ ਜਦ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਹੰਝ ਭਰੇ।

ਜਿੰਦਗਾਨੀ ਦਾ ਸੂਰਜ ਆਖ਼ਿਰ ਡੁੱਬ ਜਾਣਾ,
ਇਸ ਦਾ ਕਾਤਲ ਕੌਣ, ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਧਰੇ।

ਏਦਾਂ ਦੀ ਵੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਸਾਡੀ ਹੋਣੀ ਸੀ,
ਗਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵਰ ਨਿੱਤ ਰਹਿੰਦੇ ਭਰੇ-ਭਰੇ।

ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਹਾਂ ਤੀਕ ਫੈਲਿਆ ਜੰਗਲ ਹੈ,
ਇਸ 'ਚੋਂ ਧੁੱਪ ਦੀ ਆਸ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪ ਮਰੇ।

ਕਿਰਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਖ਼ਰ ਨੂੰ ਹੈ ਡੁੱਬ ਜਾਣਾ,
ਨਾ ਕੋਈ ਪਲ ਆਏ ਜੋ ਸਾਡੀ ਪੀੜ ਹਰੇ।

ਤੁਰ ਜਾਣੇ ਮੈਂ ਹਉਕੇ ਲੈ ਕੇ ਸੂਰਜ ਦੇ
ਅੱਜ ਦੇ ਕੇਹੇ ਸੂਰਜ ਰਹਿੰਦੇ ਡਰੇ-ਡਰੇ।

ਸਿਰਨਾਵਾਂ

ਤੇਰਿਆਂ ਹੋਠਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਅਸਮਾਨ ਹੱਸਦਾ ਹੈ।
ਕਹਿ ਦਿਉ ਉਸ ਨੂੰ ਏਥੇ ਇਨਸਾਨ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਲਿਆਏ ਨਾਲ ਨੇ ਝੰਡੇ ਸਚਾਈਆਂ ਦੇ,
ਹੋਏ ਹੁਣ ਖ਼ੈਰ ਕਹਿੰਦੇ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਭਗਵਾਨ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਤੇਰੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਹੈ ਯਾਰਾ,
ਰੂਹ 'ਚ ਤੇਰੀ ਚਹਿਕਦਾ ਅਰਮਾਨ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਤੇਰਿਆਂ ਨੈਣਾਂ 'ਚ ਪਲ ਪਲ ਰਾਤ ਡੁੱਬ ਗਈ,
ਚੰਨ ਅਜੇ ਵੀ ਪਰ ਉਚੇ ਅਸਮਾਨ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਲੰਡਨ ਦਾ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਪੈੱਨ ਇਹੇ ਤੇਰਾ,
ਜਿਸਮ ਦੀ ਸਿਆਹੀ 'ਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਰੱਖਦੈ ਬਟੂਏ 'ਚ ਫ਼ੋਟੋ ਤੂੰ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਦੀ,
ਮੇਰੇ ਸਾਹੀਂ ਬਸ ਤੇਰਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਵੱਸਦਾ ਹੈ।

ਧੁੱਪ, ਬਰਸਾਤ ਤੇ ਮੈਂ

ਹੁਣੇ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗਾ
ਸਤਰੰਗੀ ਪੀਂਘ ਦਾ ਸੰਨਾਟਾ
ਹੁਣੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਕੁਆਰੀ ਹਿੱਕ
ਬਾਂਝ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇਗੀ
ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਧਰੁਵਾਂ 'ਚ ਫੈਲ ਰਹੀ ਤੇਰੀ ਹੋਂਦ
ਮੇਰੇ ਚੇਤਿਆਂ 'ਚ ਜਗਮਗਾਵੇਗੀ
ਮਰੀ ਜਹੀ ਧੁੱਪ ਬਰਸਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਤੇਰੀ ਜੁਦਾਈ ਵਾਂਗ ਚਮਕੇਗੀ
ਮੈਂ ਰੱਬ ਵਾਂਗ ਜਾਪਦੇ ਖ਼ਲਾਅ 'ਚ
ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਗ਼ਰਕ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ

ਬਰਸਾਤ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਵਾਰ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾ ਬਰਸੇ
ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ
ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਭੁੱਜਦੇ ਦਿਨ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ ਸੀ
ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਹੀ ਜਾਏ
ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਨਾ
ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਅੱਥਰੀ ਪਿਆਸ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ
ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੜਾ ਡੀਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਸ ਰਾਤ ਦਾ
ਨੰਗਾ ਜਿਸਮ ਕੋਈ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ
ਆ ਇਸ ਦਸੰਬਰੀ ਦਿਨ ਨੂੰ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਸਾਹਾਂ 'ਚ ਰਚਾ ਲਈਏ
ਤੇ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖ਼ਰੀ ਚੁੰਮਣ ਦੇ ਕੇ
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਫ਼ਰ ਵੱਲ ਪਰਤ ਜਾਈਏ

ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ

ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕਿਸ ਗੁੱਠ ’ਚ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ ਉਹ ਲੋਕ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਧਾ ਦਿਨ ਰੱਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ’ਚ ਗੁਆਚਾ ਹੈ
ਤੇ ਅੱਧਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਜੀਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਏ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ’ਤੇ ਦਸਤਕ ਦੇਣਾ
ਤਾਂ ਕਬਰ ’ਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਣਾ ਹੈ

ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂਗਾ ਹੁਸਨ ਦੀਆਂ ਸਰਦਲਾਂ ’ਤੇ
ਦੇਹ ਨੂੰ ਅਰਘ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ
ਮੇਰੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜਿਸਮ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦੇਣਾ
ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਮੇਰੀ ਦੋਸਤ

ਉਹ ਰਾਹਾਂ ’ਚ ਤਾਰੇ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਏ
ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗ ਚਲਦੇ ਉਹਦੇ ਤੇਜ਼ ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ
ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੈ
ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਚਾਦਰ ’ਤੇ
ਸਿਰਫ਼ ਪਲੈਟੋ ਦਾ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾਂ
ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਡੂੰਘੇ ਅਚੇਤ ’ਚ ਕਿਤੇ
ਉਹਦਾ ਜਿਸਮ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਵਾਂਗ ਖਿੜਦਾ ਹੈ

ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਉਹਨੂੰ ਇੰਝ ਮਾਨਣਾ
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠ ਕੇ
ਮੀਂਹ ’ਚ ਭਿੱਜਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰੇ
ਜਾਂ ਫਿਰ ਭੁਚਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ’ਕੱਲੇ ਬਚੇ ਕਮਰੇ ’ਚ ਬੈਠ
ਭੁਚਾਲ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ

ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹਦੇ ਜਿਸਮ ਦੇ ਮੋਥੇ ਨੂੰ
ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਕਿਆਰੇ ਵਾਂਗ ਗੁੱਡਣਾ
ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹਦਾ ਸਾਥ ਇੰਝ ਜੀਣਾ
ਜਿਵੇਂ ਬਹਾਰ ਦਾ ਮੌਸਮ ਹਰਿਆਵਲ ’ਚ ਬੀਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਨਵੀਂ ਜਹੀ ਅੱਲ੍ਹੜ ਰੁੱਤ ਦਾ ਸੰਗੀਤ
ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਦੇ ਠਹਿਰੇ ਪਲਾਂ ’ਚ ਚਾਨਣੀ
ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਅਮੁੱਕ ਲਹਿਰਾਂ ’ਚ ਨਹਾਉਂਦੀ ਹੈ

ਪਰ ਜੇ ਜਿਸਮ ਦੇ ਸਾਫ਼-ਸ਼ਫਾਫ਼ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਤੂੰ
ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਗੰਧਲੀ ਚਿੱਪਰ ’ਚੋਂ ਦੇਖਣਾ ਹੈ
ਜੇ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ’ਚੋਂ
ਮੇਰਾ ਆਪਾ ਦਿਸ ਨਾ ਸਕੇ
ਤਾਂ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਤੂੰ ਜਾਣਦੀ ਏਂ ਮੇਰੀ ਦੋਸਤ
ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਇਕ ਬੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਸਥਿਰਤਾ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ

ਅੰਬਰ 'ਚ ਜਹਾਜ਼ ਤੈਰ ਰਹੇ ਹਨ
ਤਾਰੇ ਕਿੱਕਲੀ ਕਲੀਰ ਖੇਡਦੇ
ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਮੀਟੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ
ਚੰਨ ਕੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਂ ਬਚਦਾ
ਦੂਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹਵਾ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਮਸਤ ਹੈ
ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਤੋਰ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ
ਫ਼ੈਕਟਰੀਆਂ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਮੇਲਦੇ
ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਦੈਂਤ ਵਾਂਗ ਨਿਗਲ ਰਿਹੈ
ਵਿਸ਼ਵ ਸੁੰਦਰੀ ਨੇ ਤਾਜ ਨੂੰ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ਹੈ
ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਅਵਾਰਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ
ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਹਰਿਆਲੀ ਨੂੰ ਚੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਸੂਕੋਹਲ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਬੁੱਲ੍ਹ ਮੇਰੀ ਰਿਹਾਈ ਭਾਲਦੇ
ਈਸਾ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ
ਸਟੈਚੂ ਆਫ਼ ਲਿਬਰਟੀ ਨੂੰ ਸਲਾਮੀ ਦਿੰਦੇ ਜਹਾਜ਼
ਕਿੰਨੇ ਸੁਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ
ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼
ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਬੀਜਦੀ ਹੈ

ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਐ
ਲਗਦੈ ਜਿਵੇਂ ਕੁਲ ਆਲਮ ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ
ਜੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ

ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਡੋਰਮ ਨੰਬਰ ਤਿੰਨ ਵਿਚ
ਬੈਡ ਨੰਬਰ 16 ਏ 'ਤੇ ਸੌਂਦਾ ਹਾਂ
ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਜਾਇ ਕੈਦੀ ਨੰਬਰ
ਅੱਸੀ ਹਜ਼ਾਰ ਤਿਰਿਆਨਵੇਂ-ਜ਼ੀਰੋ ਗਿਆਰਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ

ਧੁੱਪ

ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਿਆ ਸੀ
ਇਸ ਠਰੀ ਹੋਈ ਫ਼ਾਈਲ ਨਗਰੀ 'ਚ ਤੇਰਾ
ਸਿਆਲੀ ਧੁੱਪ ਦੇ ਖਿੜੇ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਵਾਂਗ ਆਉਣਾ
ਮੇਜ਼ਾਂ ਤੇ ਦਰਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਲੱਭਣਾ

ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹਿਲਾਂ
ਕਿ ਵਿਦਡਰਾਲ ਫ਼ਾਰਮਾਂ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਗ਼ਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵੀ
ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਜੀਹਦੇ ਦਿਸਹੱਦਿਆਂ ਵਿਚ
ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਦੀਆਂ ਲੋਰੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਗੀਤਾਂ ਵਰਗਾ ਮੀਂਹ ਹੈ

ਚੈੱਕ-ਬੁੱਕਾਂ ਸ਼ਾਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵੀ ਸੋਨ-ਰੰਗੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ
ਕਿ ਲੋਨ-ਫ਼ਾਰਮਾਂ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਪਾਰ ਵੀ
ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਕ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਗਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ
ਜਿਸ ਦੀ ਬੀਚ 'ਚ ਤਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਤਾ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਸਕਦੀਆਂ ਹਾਂ
ਅਜਨਬੀਪਨ ਤੇ ਬਣਾਉਟੀ ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚੀ ਹਾਸੇ ਦੀ ਝੜੀ ਵਿਚ
ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਦੇਰ ਭਿੱਜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਾਂ

ਕਿਊ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ 'ਚ ਜਕੜੇ ਲੋਕ
ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਟੋਕਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ
ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਲੱਗਿਆ
ਜਿਵੇਂ ਹਨੇਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੀਂਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਣੀ ਹੋਵੇ
ਤੇ ਤੇਰਾ ਬੈਕੀ ਮਕਡੂਗਲ ਨਾਲ ਇੰਡੀਆ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ
ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਰਹੱਸਮਈ ਸ਼ਾਮ 'ਚ

ਸਿਰਫ਼ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਾਂ
ਦੂਰ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਢਲ਼ਾਨ 'ਤੇ
ਕਿਸੇ ਯੋਗੀ ਵਾਂਗ ਉਤਰ ਰਹੀਆਂ ਹਾਂ

ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ
ਜਦੋਂ ਪਰਤਾਂਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਦਿਸਹੱਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋਵੇਗਾ
ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਹੱਥ ਹੀ ਗੁਆ ਆਇਉਂ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ

ਕਿੱਥੇ ਨੇ ਤੇਰੇ ਉਹ ਬੋਲ
ਜੋ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਰੁਮਾਲ 'ਚ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਨ
ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹਨ ਉਹ ਤੇਰੇ ਪੈਰ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਤੱਕਦਿਆ ਲਗਦਾ ਸੀ
ਐਵਰੈਸਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਐਵੇਂ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸੈਰ ਹੈ
ਤੇ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿੱਥੇ ਨੇ
ਜੋ ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਇਤਬਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ

ਜੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਏਨੇ ਜੰਗਲ ਸਾੜ ਕੇ ਆਉਣਾ ਸੀ
ਤਾਂ ਤੂੰ ਵਾਪਸ ਹੀ ਨਾ ਆਉਂਦੋਂ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ
ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਤੀਤ ਦੀਆਂ ਭਿੱਜੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ 'ਚ ਹੀ
ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਭਟਕਣ ਦਿੰਦਾ

ਪਾਸ਼ ਦੀ ਯਾਦ ’ਚ

ਪਾਸ਼ ਲਈ

ਇਹ ਰੁੱਤ ਰੋਣ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਵਾਅਦੇ ਸਰ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ
ਪਾਸ਼! ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਏਂ
ਪਰ ਅਸੀਂ ਚੇਤਨਾ ਦੀਆ ਸੜਕਾਂ ’ਤੇ
ਤੇਰੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ
ਹਵਾ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਗਲ਼ਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਧੁਪੀਲੇ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਲੱਤਣਾ ’ਚ
ਤੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਕਰਾਂਗੇ
ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਬਰਸੀ ਤੇ ਸੋਗਵਾਰ ਅੱਥਰੂ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗੇ
ਨਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਨਦੀ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰਦੀ ਹੈ
ਅਸਮਾਨ ਇਕੱਲਾ ਭਟਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਰੇ ਬਲ਼ਦੇ ਹਨ

ਪਰ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲਾਂਗੇ ਨਹੀਂ
ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ
ਜੋ ਤੇਰੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ’ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ
ਅਸੀਂ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ
ਪੂਰੇ ਰੋਹ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਵਾਂਗੇ
ਧਰਤੀ ਤੇ ਅੰਬਰ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦੇ ਜਾਗਦੇ ਸਨ
ਅਸੀਂ ਹੀ ਕੇਵਲ ਸੁੱਤੇ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਤੂੰ ਜਿਸ ਹਨੇਰੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਭਰਨ ਲਈ
ਉਮਰ ਭਰ ਸੂਰਜ ਨੂੰ

ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ
ਅਸੀਂ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪਰਨਾਵਾਂਗੇ
ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਚਾਰੋਂ ਪਹਿਰ ਹੈਂ
ਸੁਬ੍ਹਾ, ਦੁਪਹਿਰ, ਸ਼ਾਮ ਤੇ ਰਾਤ
ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਲਾਟ ਹੈਂ ਮਿੱਤਰਾ
ਜਿਸ ਹਨੇਰੇ ਮਹਾਂਦੀਪ ਲਈ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਕਿਰਨ ਬਣਨਾ ਹੈ
ਜਿਸ ਨੇ ਅਮਲਤਾਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਨਹੀਂ
ਸਗੋਂ ਸਰ੍ਹੋ ਦੀਆਂ ਗੰਦਲਾਂ ਬਣਨਾ ਹੈ
ਪਾਲਕ ਵਰਗੇ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਣੀ
ਚੰਗੇਰ ’ਚ ਲੱਥੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ
ਹਾਰੇ ਤੋਂ ਲਾਹੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਹਿਕ
ਮੇਰੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵੀ ਅਜੇ
ਤੇਰੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਅਨੰਤ ਤਸ਼ਬੀਹਾਂ ਹਨ।

ਪਰ ਅਸੀਂ ਯਾਦ ਰੱਖਾਂਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ
ਜੋ ਹਵਾ ਦਾ ਰੁਖ ਵਿੰਹਦੇ ਰਹੇ
ਕਿ ਜੇ ਹਵਾ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਛੱਜਾਂ ਵਿਚ
ਤੈਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਸੈਂਡ ਦੀ ਛੱਜਲੀ ਉਡਾਵਾਂਗੇ
ਤੈਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਆਖਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਹਨ
ਪਰ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਅਰਥ
ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੀਕ ਕਿਵੇਂ ਅੱਪੜੇ
ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਜਾਨਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ
ਤੇ ਉਹ ਲੇਖਕ ਜੋ ਕਲ੍ਹ ਝੂਠੀ ਮੂਠੀ ਦੀ
ਲੋਕ ਰੌਅ ਨੂੰ ਸੜਾਂਕਦੇ ਹੋਏ
ਮਹਾਂ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਦਾ ਦੰਭ ਰਚਦੇ ਸਨ
ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ’ਤੇ ਅਪੜੇ

ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਅਸਹਿ ਸੀ
ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਛੱਤ ਹੇਠ ਬੈਠ
ਆਪਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਸਮਾਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਅਨੰਤ ਦੱਸਿਆ ਸੀ
ਧਰਤ ਦੇ ਬੋਟਾਂ ਦਾ ਆਲ੍ਹਣਾ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਣ ਦੀ ਅਣਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੱਸਿਆ ਸੀ
ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ
ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਵੀਆਂ ਨਾਲ ਅਜੇ ਸੰਵਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ
ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਫੁੱਲ ਭੇਂਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ
ਵੋਟ ਦੀ ਪਰਚੀ 'ਚੋਂ ਸੂਹਾ ਭਵਿੱਖ ਤੱਕਦੇ ਹਨ
ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਕੱਚੀ ਭੁੱਚੋ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ
ਕੇਵਲ ਨਿਮਨ ਸਾਹਿਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ

ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਸੀ ਕਿਰਨ ਹੈਂ ਮਿੱਤਰਾਂ
ਜਿਸ ਹਨੇਰੇ ਘੁਰਨਿਆਂ 'ਚ ਦੜੇ
ਦੋ ਪੈਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਣ ਦੀ ਮੜਕ ਦੱਸੀ
ਜਿਸ ਚੜ੍ਹ ਰਹੀ ਗਹਿਰ ਵਿਚ ਵੀ
ਸਿੰਮਲ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ
ਸਬਰ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਬਰੇਤੇ
ਤੇਰੇ ਜੀਂਦਿਆਂ ਵੀ ਲੂਸਦੇ ਸਨ
ਭਾਣੇ ਦੀਆਂ ਤਵੀਆਂ
ਉਦੋਂ ਵੀ ਤੱਤੀਆਂ ਹੋ ਹੋ ਮਚਦੀਆਂ ਸਨ

ਪਰ ਕਾਸ਼! ਇਸ ਖ਼ੁਰਦਬੀਨੀ ਧੁੱਪ 'ਚੋਂ ਅਸੀਂ
ਤੇਰੀਆਂ ਅਲਵਿਦਾ ਘੜੀਆਂ ਦਾ ਤਸੱਵੁਰ ਤੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ
ਕਾਸ਼! ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜੋ ਆਪਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ
ਧੂੜ ਉਡਦੇ ਰਾਹਾਂ 'ਤੇ ਆਪਾਂ ਕਰ ਸਕੇ ਹੁੰਦੇ

ਕਾਸ਼! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਚੱਪਣੀ ਹੀ ਬਾਕੀ ਸੀ
ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ਰਮ ਕਰਦੇ
ਪਰ ਸਮਾਂ ਹੈ ਨਾ, ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ
ਮੇਰੇ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਤੋਂ ਵੀ

ਅਸੀਂ ਜੋ ਪਲ ਤੇ ਘੜੀਆਂ ਜੀਵੇ
ਐਨ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ
ਉਹ ਰਾਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤੂੰ ਤੁਰਿਆ
ਤੇਰੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਮੁਸਕਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ
ਇਸੇ ਲਈ ਫ਼ਿਲਹਾਲ
ਇਹ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਫ਼ੈਕਟਰੀਆਂ 'ਤੇ ਉੱਤਰ ਰਹੀ ਸਵੇਰ
ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਆਹ ਦੱਖਣੀ ਪੁਰੇ ਦੀ ਹਵਾ
ਤੇ ਝੋਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁੰਜਰਾਂ 'ਚ ਅਟਕੀ ਦੁਪਹਿਰ
ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਇਸ ਧਰਤ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਰੱਖਾਂਗੇ
ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਰ-ਜ਼ਮੀਂ ਵਿਚੋਂ
ਤੇਰੇ ਲਈ ਫੁੱਲ ਉਗਾਵਾਂਗੇ
ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ
ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਡੇ 'ਚ ਅਜੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈਂ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹ ਵਾਂਗ
ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹ ਵਾਂਗ

ਅਸਹਿ

(ਪਾਸ਼ ਦੀ ਕਵਿਤਾ 'ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ' ਦੇ ਨਾਮ)

ਕੰਡੇਦਾਰ ਤਾਰਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਨੂੰ
ਲਗਾਤਾਰ ਹਫ਼ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਰਨਾ
ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਲੀਕਾਂ 'ਚ ਸੀਮਤ ਕਰ ਲੈਣਾ
ਤੇ ਰੋਜ਼ ਚੈਕ ਹੁੰਦੇ ਲਾਕਰਾਂ
ਤੇ ਬਿਸਤਰਿਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਨਗਨ ਹੋਣਾ
ਅਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਗੋਲ਼ ਦਾਇਰੇ 'ਚ ਸਿਮਟੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਜਰ ਲੈਣਾ
ਜਾਮਾ-ਤਲਾਸ਼ੀ ਵੇਲ਼ੇ ਜਿਸਮ 'ਚ ਪੁੰਗਰ ਆਏ ਕੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਜਰਨਾ
ਐਟਮ ਵਾਂਗ ਦਗ਼ਦੀਆਂ ਡਿਪਟੀ ਦੀਆਂ ਮੈਲ਼ੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ
ਆਪਣੀ ਬਚੀ ਖੁਚੀ ਇਜ਼ਤ ਦੀ ਪੱਗ ਨੂੰ
ਸਾਥੀ ਕੈਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣਾ
ਅਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਪਤਨੀ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ 'ਚ ਡੂੰਘੀ ਹੋ ਰਹੀ
ਗ਼ਮਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਬੇਪਰਦ ਹੋਣਾ
ਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਹਰ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਵਸਤਰ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਡਾਕ ਦਾ ਸੈਂਸਰ ਦੀ ਦੋਮੂੰਹੀਂ ਦੇ ਡੰਗ ਸਹਿਣਾ
ਜਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹਿਆਂ 'ਚ ਰੋਜ਼
ਕਬਰ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਵਧਦੇ ਜਾਣਾ
ਅਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗ ਦਿਹਾੜੀ 'ਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਛੇ ਵਾਰ ਗਿਣਤੀਆਂ
ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਮੈਨੂਅਲ 'ਚ ਲੁਕੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਚਾਬਕ ਦਾ
ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਬਰਸ ਜਾਣਾ

ਅਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਸੰਧਿਆ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੇਲੇ
ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦਾ ਲੰਘ ਜਾਣਾ
ਤੁਹਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ
ਅਸਤ ਹੋ ਰਹੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਚਿਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਡੁੱਬ ਜਾਣਾ
ਪਾਈਨ ਬਿਰਖ਼ਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ
ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁੱਖ 'ਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣਾ
ਅਸਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਭਾਣੇ ਵਾਂਗ ਮੰਨ ਲੈਣਾ
ਹਿੱਕ 'ਚ ਬਲਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਸਤੀ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਪੌਣਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੰਦੇਸ਼ ਨਾ ਦੇਣਾ
ਤੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ
ਆਪੇ ਦੀ ਆਡ 'ਚ ਸਿੰਮਦੇ ਰਹਿਣਾ

ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ, ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ
ਉਹਨਾਂ ਜਾਂਬਾਜ਼ ਦੀਵਿਆਂ ਦਾ ਮਰ ਜਾਣਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਅ 'ਚ ਅਸੀਂ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਿਆੜ ਸਿੱਧੇ ਕਰਨੇ ਸਨ
ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਮੁਰਝਾ ਜਾਣਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਅਨੰਤ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਉਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ

ਅੰਦਰਲੀ ਅਣਖ ਵਰਗੀ ਨਹਿਰ ਦਾ ਸੁੱਕ ਜਾਣਾ
ਜੀਹਦੇ ਕੰਢਿਆਂ 'ਤੇ ਖੜੋ ਅਸੀਂ
ਸਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਢੀਮਾਂ ਫੇਹਣ ਦਾ ਹਲਫ਼ ਲਿਆ ਸੀ

ਸੋਚਾਂ ’ਚ ਡਰ ਦੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਦਾ ਲੰਮੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਾ
ਧੜਕਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ
ਰੰਗੀਨ ਧਰਤ ਤੋਂ ਬਾਂਝ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਵਰ੍ਹਦੀਆਂ ਗੋਲ਼ੀਆਂ ’ਚ
ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਚਿੱਟਾ ਰੁਮਾਲ ਦਿਖਾ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ
ਲਾਸ਼ਾ ’ਤੇ ਪੈਰ ਧਰ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਣਾ
ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਕੁਲੰਬਸ ਦੀ ਅਸੀਮਤ ਯਾਤਰਾ ਦਾ
ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ’ਚ ਦਫ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣਾ
ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਝੂਠੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨਕਾਬਪੋਸ਼ੀ ਨੂੰ
ਦੱਬੂ ਬਲਦ ਵਾਂਗ ਮੰਨੀ ਜਾਣਾ
ਪਿੰਡਾਂ ’ਤੇ ਫੈਲੇ ਫ਼ੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਨੂੰ
‘ਅਮਨ ਕਾਨੂੰਨ’ ਦਾ ਨਾਮ ਦਈ ਜਾਣਾ
ਤੇ ਰੂਹ ਦੇ ਮੂੰਹ-ਝਾਖਰੇ ’ਚ
ਕੀਤੇ ਇਕਰਾਰਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਜਾਣਾ
ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਸੰਨਾਟੇ ’ਚ ਫੈਲੀ ਧੁੱਪ ਦਾ
ਬਿਨਾਂ ਵਿਰੋਧ ਫੈਲਦੇ ਜਾਣਾ
ਜੀਹਦੇ ’ਚ ਰਾਜ ਸੱਤ੍ਹਾ ਦਾ ਕੈਕਟਸ
ਗ਼ੁਲਾਬ ਦੀ ਤਸ਼ਬੀਹ ਬਣਦਾ ਹੈ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਖਦੇ ਬੋਲਾਂ

ਤੇ ਮਘਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨੂੰ
ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ‘ਟੇਸ਼ਣ ’ਤੇ
ਚਾਂਭਲੀ ਹੋਈ ਭੀੜ ’ਚ ’ਕੱਲ੍ਹਿਆਂ ਛੱਡ ਦੇਣਾ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ’ਤੇ
ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹਾਸਾ ਚਮਕਦਾ ਹੈ
ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਤਨ ’ਚ ਲਗਾਤਾਰ
ਬੇਵਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਨਗ਼ਮੇ ਨੂੰ
ਸਮੇਂ ਦਾ ਛੰਦ ਕਹਿਣਾ
ਤੇ ਠੰਡੀ ਯਖ਼ ਠਰੀ ਚਾਨਣੀ ਨੂੰ
ਸਦੀ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਆਖਣਾ
ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ....ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ’ਚ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸੱਚਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵੇਲ਼ੇ
ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਂਤ ਖੁਰਲੀਆਂ ’ਤੇ ਬੱਝ ਜਾਣਾ
ਅਤੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕਹੀ ਜਾਣਾ
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ
ਜੋ ਹੌਂਸਲੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਵੇਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਦੇ ਰਹਿਣਾ
ਜੋ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ’ਚ ਵਾਪਰੀਆਂ ਸਨ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ’ਚ ਫੈਲ ਗਈਆਂ
ਰਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨਮੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ
ਤਮਗੇ ਵਾਂਗ ਸਜਾ ਲੈਣਾ
ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਅਸਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ਼ ਹੈਂ

ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਲਦੇ ਹਾਂ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਆਰੀਆਂ ’ਚ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਪੰਧਾਂ ’ਤੇ
ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਢਲ਼ ਗਈਆਂ ਛਾਵਾਂ ਵਿਚ
ਧੂੜ ਲੱਦੇ ਪਹਿਆਂ ਵਿਚ
ਗੁੰਮ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸੰਧੂਰੀ ਸ਼ਾਮਾਂ ਵਿਚ
ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਲਦੇ ਹਾਂ
ਧੁੱਪਾਂ ਵਿਚ, ਰੁੱਤਾਂ ਵਿਚ
ਛਾਵਾਂ ਵਿਚ, ਮਾਵਾਂ ਵਿਚ
ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਲਦੇ ਹਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ
ਜੋ ਤੂੰ ਅਜੇ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸਨ
ਚੁੱਪ ਚੁੱਪ ਸਫ਼ਿਆਂ ’ਤੇ, ਸੁੱਤੇ ਸੁੱਤੇ ਨਕਸ਼ਾਂ ’ਚ
ਸੂਹੇ ਸੂਹੇ ਖ਼ਾਬਾਂ ਵਿਚ
ਯੁੱਧ ਵਰਗੇ ਆਬਾਂ ਵਿਚ
ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਲਦੇ ਹਾਂ
ਇਹ ਜੋ ਕਰਵਟ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਥੇਬੰਦ ਵਕਤ ਹੈ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਯੁੱਧਾਂ ਨੇ ਢਾਹ ਦੇਣਾ ਤਖ਼ਤ ਹੈ
ਜੀਹਦੇ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹਨ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਵੇਰਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਸਰਘੀਆਂ ’ਚੋਂ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਲਦੇ ਹਾਂ
ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸੀ, ਬੜਾ ਹੀ ਅਡੋਲ ਸੀ
ਅਸੀਂ ਹੀ ਅਣਭੋਲ ਸੀ, ਪਛਾਣ ਵੀ ਨਾ ਸਕੇ ਤੈਨੂੰ
ਤੂੰ ਜੋ ਉੱਚਾ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਬਣ ਕੇ ਸਰਘੀ ਦਾ ਤਾਰਾ
ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹੈਂ, ਇਸੇ ਲਈ ਤੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰਾ

ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜ
ਕਿਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭਾਲਣ ਦੀ
ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਹੈਂ
ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਆਨ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈਂ
ਤੂੰ ਹੈਂ ਸਾਡੇ ਜੀਣ ਦੀ ਸੱਧਰ, ਇਸੇ ਲਈ ਮਹਾਨ ਹੈਂ
ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਲਗਨ ਹੈਂ
ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ’ਚ ਬਲਦੀ ਹੋਈ ਅਗਨ ਹੈਂ

ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਨੇ ਲੋਕ ਤੁਰੇ ਉਥੇ ਉਥੇ ਤੂੰ ਨਾਲ ਹੈਂ
ਸੂਹੇ ਸੂਹੇ ਖ਼ਾਬਾਂ ਦੀ ਤੂੰ ਸੰਗੀਨ ਨਾਲ ਤਾਲ ਹੈਂ
ਪਾਸ਼ ਮੇਰੇ ਯਾਰ
ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਢਾਲ਼ ਹੈਂ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਡਾਲ ਹੈਂ
ਐਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਲਦੇ ਹਾਂ ਇਥੇ ਉਥੇ, ਇਧਰ ਉਧਰ
ਚਾਰੇ ਹੀ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੈਂ

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਲੜਾਂਗੇ, ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂਗੇ
ਨਦੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ
ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਤੁਰਾਂਗੇ
ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਬੁੱਕਲਾਂ ’ਚ ਤੁਰਨਗੇ ਫਿਰ ਤੇਰੇ ਗੀਤ
ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਸਲਾਮੀ ਬਣ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਗੀਤ।